

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Tereza Píknová, DiS.

Specifika násilí páchané na ženách bez domova

The specifics of violence against women without a shelter

Praha 2017

Vedoucí práce: prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce panu prof. JUDr. Igorovi Tomešovi, CSc. za odborné a vstřícné vedení. Mé poděkování patří také paní PhDr. Evě Dragomirecké, Ph.D. za cenné rady, které mi poskytla v rámci tvorby metodologie výzkumu. Děkuji také všem účastníkům výzkumu za poskytnutí výzkumných rozhovorů.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 19. prosince 2017

.....
Tereza Píknová

Klíčová slova (česky)

Bezdomovectví, násilí, hate crime, znásilnění, gender

Klíčová slova (anglicky)

Homelessness, violence, hate crime, rape, gender

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na specifika násilí páchané na ženách bez domova. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část je pak členěna do tří kapitol, které jsou strukturované od obecného popisu bezdomovectví přes genderové aspekty bezdomovectví až ke konkrétním specifickým násilím, které je pácháno na ženách bez domova. Cílem empirické části práce je identifikovat bariéry a předpoklady řešení násilí páchaného na ženách bez domova. Součástí empirické části práce je také identifikace způsobu řešení násilí na ženách bez domova a doporučení optimalizace pomoci v řešení násilí. Empirická část práce je provedena na dvou zkoumaných souborech, sociálních pracovnících/kurátorech a ženách bez domova. Výzkum je kvalitativního charakteru a je veden formou polostrukturovaných rozhovorů. V závěrečné části empirického výzkumu je provedena komparativní analýza zkoumaných souborů, ze které jsou vyvozeny závěry a doporučení, jakým způsobem přispět k nastavení efektivnějšího způsobu řešení násilí na ženách bez domova.

Abstract

The diploma thesis is focused on the specifics of violence against the homeless women. The thesis is divided in theoretical and empirical part. Theoretical part is further divided into three chapters, structured from the general description of homelessness to the specifics of violence that is happening on the homeless women. The goal of the empirical part is also to identify barriers and preconditions for the solution of violence and recommendations for optimization of help with violence. The empirical part is based on two data sets, one of them is social workers/curators, second is homeless women. The research is qualitative and is conducted in the form of semi-structured interviews. In the final part of empirical research, a comparative analysis of both data sets is performed. From the analysis are derived the conclusions and recommendations on how to contribute to setting more effective means of solving violence against the homeless women.

OBSAH

1	ÚVOD	- 8 -
2	TYOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ	- 10 -
2.1	HISTORIE BEZDOMOVECTVÍ.....	- 10 -
2.2	CHARAKTERISTIKA BEZDOMOVECTVÍ.....	- 13 -
2.3	FORMY BEZDOMOVECTVÍ	- 14 -
2.4	PŘÍČINY A DŮSLEDKY BEZDOMOVECTVÍ	- 18 -
3	GENDEROVÉ ASPEKTY BEZDOMOVECTVÍ	- 21 -
3.1	SPECIFIKA ŽENSKÉHO BEZDOMOVECTVÍ.....	- 21 -
3.1.1	<i>Výskyt a forma bezdomovectví u žen</i>	- 21 -
3.1.2	<i>Příčiny vzniku bezdomovectví u žen</i>	- 21 -
3.1.3	<i>Odlišnosti ženského od mužského bezdomovectví</i>	- 24 -
3.2	STATISTICKÉ ÚDAJE O VÝSKYTU OSOB BEZ DOMOVA	- 25 -
4	NÁSILÍ NA ŽENÁCH BEZ DOMOVA	- 27 -
4.1	ŽENA JAKO OBĚŤ	- 27 -
4.1.1	<i>Teoretická východiska násilí</i>	- 27 -
4.1.2	<i>Posttraumatická stresová porucha</i>	- 30 -
4.2	FORMY NÁSILÍ PÁCHANÉ NA ŽENÁCH BEZ DOMOVA	- 30 -
4.2.1	<i>Partnerské násilí</i>	- 32 -
4.2.2	<i>Předsudečné násilí</i>	- 35 -
4.2.3	<i>Sexuální obtěžování</i>	- 36 -
4.2.4	<i>Obchodování s lidmi</i>	- 36 -
4.2.5	<i>Násilí ze strany policie, bezpečnostních agentur a veřejných orgánů</i> -	39
-		
5	METOLOGIE EMPIRICKÉHO VÝZKUMU	- 40 -
5.1	ÚČEL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	- 40 -
5.2	PLÁN VÝZKUMU	- 40 -
5.3	METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT	- 41 -
5.4	ČASOVÝ PLÁN	- 42 -

5.5	PROCEDURA SBĚRU DAT	- 43 -
5.6	ANALÝZA DAT	- 44 -
5.7	ANALÝZA DAT V SOUBORU SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ/ SOCIÁLNÍCH KURÁTORŮ	- 44 -
5.7.1	<i>Formy násilí</i>	- 44 -
5.7.2	<i>Reakce na násilí a jeho prožívání ze strany obětí</i>	- 45 -
5.7.3	<i>Vlivy/spouštěče násilí</i>	- 45 -
5.7.4	<i>Způsoby řešení násilí</i>	- 46 -
5.7.5	<i>Bariéry v řešení násilí</i>	- 46 -
5.7.6	<i>Pozitiva/předpoklady řešení násilí</i>	- 51 -
5.7.7	<i>Optimální pomoc</i>	- 52 -
5.7.8	<i>Postoj oběti k agresorovi</i>	- 53 -
5.8	ANALÝZA DAT V SOUBORU ŽEN BEZ DOMOVA	- 53 -
5.8.1	<i>Formy násilí</i>	- 53 -
5.8.2	<i>Reakce na násilí a jeho prožívání ze strany obětí</i>	- 54 -
5.8.3	<i>Vlivy/spouštěče násilí</i>	- 55 -
5.8.4	<i>Způsob řešení násilí</i>	- 56 -
5.8.5	<i>Bariéry v řešení násilí</i>	- 57 -
5.8.6	<i>Optimální pomoc</i>	- 59 -
5.9	KOMPARATIVNÍ ANALÝZA ZKOUMANÝCH SOUBORŮ	- 59 -
5.9.1	<i>Formy násilí</i>	- 59 -
5.9.2	<i>Reakce na násilí a jeho prožívání obětmi násilí</i>	- 61 -
5.9.3	<i>Vlivy/spouštěče násilí</i>	- 63 -
5.9.4	<i>Způsoby řešení násilí</i>	- 64 -
5.9.5	<i>Bariéry řešení násilí</i>	- 65 -
5.9.6	<i>Optimální pomoc</i>	- 70 -
5.10	DISKUSE	- 72 -
6	ZÁVĚR	- 76 -
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	- 78 -
8	SEZNAM ZKRATEK	- 85 -
9	PŘÍLOHY	- 86 -
9.1	SEZNAM TABULEK	- 86 -

1 Úvod

Téma bezdomovectví je v současné době velmi diskutovanou problematikou, především v otázce jeho ukončování. Hovoří se o něm v kontextu tvorby návrhu zákona o sociálním bydlení nebo v souvislosti s projektem Housing first, který se zaměřuje především na poskytnutí bydlení lidem bez domova současně s poskytnutím sociální podpory (Pleace, 2017). Za závažný problém, který je výraznou součástí bezdomovectví, a který není příliš diskutován, považuji však také násilí na ženách bez domova, kterým se v diplomové práci zabývám.

Násilí na ženách je velmi rozšířený celospolečenský fenomén, neboť jsou to právě ženy, které se stávají oběťmi domácího násilí v 92-98% všech případů (Acorus, 2011). Násilí na ženách probíhá napříč všemi společenskými vrstvami, tedy i v minoritní společnosti žen bez domova. Ženy bez domova však často nejsou ohroženy násilím jen ze strany svého partnera, ale také široké veřejnosti, čímž je u nich míra ohrožení vyšší než u majoritní společnosti. Způsob, jakým ženy bez domova mohou násilí čelit, je však velmi omezený, neboť jim mnohdy v jejich okolí chybí sociální opora.

S tématem ženského bezdomovectví a násilím na ženách bez domova jsem se měla možnost seznámit v rámci výkonu terénní sociální práce s cílovou skupinou žen bez domova. Při práci s ženami bez domova jsem zaznamenala, že nejen bezdomovectví u žen má svá specifika, ale také právě násilí, kterému jsou tyto ženy vystaveny. Ženy bez domova často nepřicházely na předem sjednané schůzky a trvalo dlouhou dobu, než byly ochotny se s prožívaným násilím svěřit. Z těchto důvodů jsem se rozhodla téma násilí na ženách bez domova zkoumat.

Diplomová práce se skládá z teoretické a empirické části. V úvodu teoretické části se zaměřuji na historický vývoj bezdomovectví, jeho charakteristiku, formy bezdomovectví, příčiny bezdomovectví a důsledky, které z něj vyplývají. V další části práce se pak věnuji konkrétním specifikům ženského bezdomovectví. Závěrečná část teoretického oddílu je věnována teoriím násilí a formám násilí na ženách bez domova.

Empirická část si klade za cíl rozšířit formy bezdomovectví, které jsou uvedeny v teoretické části a zjistit jaké jsou bariéry a předpoklady řešení násilí na ženách bez domova.

Výzkum je realizován s 18 respondenty, kteří jsou rozděleni do dvou zkoumaných souborů. Jedním ze souborů jsou sociální pracovníci/kurátoři z 3 měst ČR (Praha, Plzeň, Olomouc), druhý soubor pak tvoří přímo ženy bez domova. Výzkum je kvalitativního charakteru a je proveden formou polostrukturovaných rozhovorů.

2 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ

Bezdomovectví je jev spjatý s několika průvodními znaky. Již v dávné minulosti bylo spojené především z chudobou a tuláctvím, nyní je však tento jev komplexnější a k jeho vzniku přispívají další faktory. V následující kapitole je vznik a řešení bezdomovectví popsáno v historickém kontextu, dále je zde bezdomovectví charakterizováno tak, jak jej známe dnes. Následně jsou popsány jednotlivé formy bezdomovectví, příčiny a důsledky vzniku bezdomovectví.

2.1 Historie bezdomovectví

Již od starověku se lidé snažili bojovat s jevy jako je chudoba a tuláctví, které jsou s bezdomovectvím úzce spjaty. Nejčastěji však společnost volila vůči chudým a nemocným přísné tresty, od vyloučení ze společnosti, upadnutí do dlužního otroctví, až po zabíjení lidí, kteří se v některé z forem nouze ocitli (Koldinská, 2013, s. 5). Historicky první povinná solidarita s nemajetnými byla zavedena ve starověkém Řecku v roce 594 př. n. l., tzv. *Solónovými reformami*, kdy bylo zrušeno dlužní otroctví, a občané byli rozděleni do čtyř majetkových tříd. Nejnižší čtvrté třídě bylo stanoveno minimální množství majetku, který měli vlastnit a minimální výše příjmu, aby se zabránilo vzniku dalších dlužníků (Tomeš, 2010, s. 50). Císař Augustus pak ve starověkém Římě zavedl instituci zvanou *chléb a hry*, což v praxi znamenalo rozdávání chleba chudým a zpřístupnění zábavy, která byla dosud pouze pro bohaté. O bezdomovectví jako takovém a jeho řešení se však v této době ještě nehovořilo (Koldinská, 2013, s. 5).

S rozvojem křesťanství a církve ve středověku zaznamenáváme také rozvoj chudinské péče, která byla zajišťovaná formou poskytování *almužny* chudým (Koldinská, 2013, s. 6).

V 17. století převzaly péči o chudé jednotlivé farnosti, ve kterých byl vždy ustanoven chudinský dozorce, který péči spravoval. Výrazným mezníkem v této záležitosti představoval chudinský zákon z roku 1601, vydaný v Anglii královnou Alžbětou I. Na přelomu 18. a 19. století se však zvedla vlna nevole proti tehdejšímu chudinskému systému a byl přijat nový chudinský zákon, který odmítal materiální či finanční pomoc chudým. Jediná přípustná forma pomoci byla dále pouze zaměstnávání chudých (Kotous, Munková, Štefko, 2013, s. 21-22).

Na konci 19. stol. vzniká systém sociálního pojištění, určený především dělníkům a později také úředníkům. Systém oprávněných osob je v Anglii později rozšířen na všechny občany nezávisle na vykonávané profesi. Toto opatření navrhl v roce 1942 lord Beveridge v rámci zavedení národního pojištění, které bylo uvedeno do praxe v roce 1948. V 19. století je uzákoněna také *chudinská péče*, která je určena těm, kteří nemají žádné prostředky na své vlastní jištění a současně o ně není postaráno ani v rámci sociálního pojištění. Povinnost postarat se o své chudé tedy náleží domovské obci, jež měla chudinskou péči financovat (Koldinská, 2013, s. 8).

Pokud se jedná o vývoj v naší zemi, spadá pod bývalý Rakousko-Uherský systém. V 15. stol. se v našich zemích dělaly rozdíly mezi domácími žebráky a těmi, kteří z daného města nepocházeli. Obyvatelé cizího města byli vyháněni či bylo dokonce povolené je zabít, zatímco místní žebráci se označovali ochrannými známkami. Znamky se umísťovaly na krk, čímž došlo k snadnému odlišení od cizinců. Domácí žebráci měli svého mistra, který je vedl v evidenci, tudíž je nepostihovaly tak tvrdé sankce jako tuláky, kteří do města přivandrovali (Himl, 2007). Ferdinand I. v roce 1552 vydal říšský policejní řád, nazývaný též domovské právo, kterým ukládal obcím povinnost pečovat o své chudé (Kotous, Munková, Štefko, 2013). V rámci domovského práva začala města rozlišovat mezi místně příslušnou chudinou a chudými, kteří k obci nenáleželi. Místním chudým pak dávala možnost získávat peníze skrze „žebrání“ (Tomeš, 2010, s. 68). V roce 1750 se zavádí pasy nebo také vandrovní knížky pro tovaryše. V případě, že byl někdo přistižen na cizím území bez dokladu, byl deportován do místa svého bydliště. Byl-li to cizinec, tak na hranice země, na které byl nalezen (Himl, 2007). Policejně bezpečnostní předpisy dozíraly na chudinství až do 19. století (Kotous, Munková, Štefko, 2013).

S průmyslovou revolucí a masivním stěhování z vesnic do měst dochází ke vzniku bezdomovectví, jaké známe i dnes (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012 podle Pěnkava, Kocmánková, 2007).

Zákon o právu domovském, z roku 1863, a na něj navazující chudinský zákon, pro Čechy (1868) upravil veřejné chudinství. Tyto zákony stanovovaly právo na zajištění nejnutnější výživy a zaopatření v nemoci ze strany domovské obce (Kotous, Munková, Štefko, 2013), zároveň již občané nemohli být ze své domovské obce vyhoštěni (Kodymová podle Himl, 2013).

Přelom 19. a 20. stol. přinesl vznik jednoho ze základních evropských koncepcí sociální politiky (reziduální typ) zajišťujících právo každého občana na obdržení životního minima, jak je již zmíněno výše (Kotous, Munková, Štefko, 2013). V době první republiky byl vypracován systém registrace žebráků (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012 podle Bruntálová, 2001) a byl zřízen titul veřejného chudinství (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012 podle Kozáková, 1998).

Následný komunismus předpokládal nepřítomnost bezdomovectví a chudoby ve společnosti, proto je u nás pojem bezdomovectví v novodobých dějinách rozšířen až po roce 1989. V době komunismu každý člověk musel pracovat a hlásit se v místě svého trvalého bydliště. Pokud tak nečinil, byl nucen se skrývat, jinak by mohl být odsouzen za trestný čin příživnictví (Průdková, Novotný, 2008, s. 9). Zaměstnanost byla v této době uměle vytvářena. Pro přespolní zaměstnance byly budovány podnikové ubytovny, ve kterých většinou bydleli lidé bez rodinného zázemí (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012 podle Kozáková, 1998). Průdková a Novotný (2008, s. 9) uvádějí, že lidé v té době nejvíce ohroženi bezdomovectvím byli nejčastěji právě ti bez rodinného zázemí, dále lidé, kteří vyrůstali v ústavních zařízeních či kteří byli rozvedeni. Znamená to, že bezdomovectví dnes nemusí nutně souviset s finanční nouzí, ale také např. se ztrátou domova z důvodu nestabilního zázemí či špatným zdravotním stavem a dalšími jevy, které ke ztrátě bydlení vedou. Populace lidí bez přístřeší je dnes tedy více diverzifikována (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 13 podle Giddens, 1999).

2.2 Charakteristika bezdomovectví

Pojem bezdomovectví je velmi složitý a široce definovaný. Je spojen s mnohočetnými problémy, jejichž řešení vyžaduje zapojení mnoha subjektů. Také proto v roce 1989 vznikla *Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci (FEANTSA)*, která sdružuje národní i regionální organizace ze všech členských států Evropské Unie. Jejím cílem je předcházet a zmírňovat chudobu a sociální vyloučení lidí, kteří jsou bezdomovectvím ohroženi nebo se ve stavu bezdomovectví již bezprostředně nacházejí (FEANTSA, 2011).

V našem právním řádu je termín *bezdomovec* zanesen pouze ve významu člověka bez státního občanství (Průdková, Novotný, podle Hradecký, 2008, s. 10). Když se však ve společnosti mluví o bezdomovectví či o lidech bez domova, většinou se má na mysli zcela jiný význam než uvádí právní řád. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách popisuje bezdomovce jako osobu bez přístřeší a v nepříznivé sociální situaci. Nepříznivou sociální situaci pak tento zákon definuje následovně: *jedná se o „oslabení nebo ztrátu schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením“* (Zákon č. 108/2006 §3, Sb., o sociálních službách).

Bezdomovectví je tedy především *„společenský jev, kterému předcházejí jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a společenskému vyloučení“* (Průdková, Novotný, 2008, s. 11). Tyto jevy definuje také Tomeš (2011), který bezdomovectvím označuje *„kvalitu života osob, která se vyznačuje výrazným sociálním vyloučením“* a zároveň u těchto osob nastala sociální událost ztráty bydlení.

Bezdomovectví vztahujeme ke slovu **domov**, ve kterém můžeme najít několik vedle sebe koexistujících faktorů. Hradecký a kol. (2007, s. 11) zmiňuje Evropskou observatoř bezdomovectví, která stanovila tři oblasti v životě člověka, při jejichž absenci může dojít k bezdomovectví.

První z těchto oblastí je oblast fyzická, která se váže k domovu, jako k fyzickému prostoru, ve kterém může člověk naplňovat své potřeby. Domov však může být chápán také jako místo k uskutečňování vztahů a života v soukromí. Domov představuje i právní oblast v životě lidí, neboť je to věc, kterou lze vlastnit. Dalším aspektem domova je proces osvojování si určitých hodnot, postojů, názorů a životního stylu (Průdková, Novotný, 2010), které můžeme získávat od rodičů nebo je později přehodnocovat a měnit v rámci sekundární rodiny, kterou sami zakládáme.

Další z definic bezdomovectví nabízí Průdková a Novotný (podle Vacínové, 2008), kteří za bezdomovce označují „člověka, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo který je touto ztrátou ohrožen“. Každá z těchto definic tedy zahrnuje oba aspekty bezdomovectví, jak ztrátu bydlení, tak sociální vyloučení, čímž prakticky dochází k ustálené shodě definující problematiku bezdomovectví.

Již z podkapitoly 2.1 *Historie bezdomovectví* je patrné, že bezdomovectví jde ruku v ruce s chudobou, která může hrát velmi výraznou roli a na vzniku bezdomovectví mít zásadní podíl. Mareš (1999, s. 57) však upozorňuje na to, že veřejnost vnímá bezdomovectví více než výsledek chudoby spíše jako jev spojený s kriminalitou, závislostmi a nedostatkem vlastní vůle lidí bez domova se svou situací něco udělat. Upozorňuje také na absenci lidí bez domova vnímat sociální řád, ve kterém je společnost uspořádána.

2.3 Formy bezdomovectví

Lidé bez domova jsou velmi heterogenní skupina. Bezdomovectví tak lze rozdělit na několik různých forem dle doby trvání bezdomovectví či způsobu bydlení. Pokud se týká způsobu bydlení, můžeme lidi bez domova rozdělit na **bezdomovce zjevné, latentní a potenciální** (Průdková, Novotný, 2010, s. 13).

Zjevné bezdomovectví je takové, které je mnohdy patrné na první pohled. Lidé bez domova spadající do této skupiny mohou působit zanedbaně, neupraveně či mohou zapáchat. Tito lidé se často zdržují na veřejných místech a využívají různých druhů sociálních služeb, ať už pobytových, ambulantních či terénních. Mezi pobytové služby lze zařadit noclehárny, azylové domy či jiná ubytovací zařízení provozovaná obcemi či neziskovými organizacemi.

V rámci ambulantních sociálních služeb je lidem bez domova poskytováno poradenství a služby jako je strava, ošacení či prostor pro osobní hygienu. Tyto služby jsou poskytovány převážně ve specializovaných organizacích, které jsou určeny pouze lidem bez domova. V rámci některých ambulantních služeb nalezneme také lékařská zařízení, která pro zmíněnou cílovou skupinu zajišťují lepší přístup k lékařské péči. Terénní programy lidé bez domova využívají ve svém „přirozeném prostředí“ či na místech, kde je vysoká koncentrace těchto osob. Organizace pracující s lidmi bez domova mají většinou tyto oblasti zmapované, proto se mohou lidem bez domova více přiblížit a zajistit potřeby také těch, kteří nevyužívají jiné formy sociálních služeb (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách).

Latentní bezdomovectví je takové, které není zvenčí patrné, neboť se jej daná osoba snaží většinou tajit. Lidi bez domova tedy můžeme nalézt prakticky kdekoliv, ať už se jedná o různé noční podniky, tramvaje, provizorní přístřešky, lavičky ve městě i v parku, sklepy a půdy domů, o veřejné záchodky, teplovodní kanály či opuštěné budovy (squaty) (Hradecký, 2005, s. 13). Mezi latentní bezdomovce se řadí také lidé, kteří nemají vlastní bydlení, ale přespávají např. u svých známých.

Potenciálními lidmi bez domova jsou ti, kteří žijí v nejistých bytových i sociálních podmínkách, např. neplatí pravidelně nájem, jsou ohroženi sociálním vyloučením, trpí fyzickým či psychickým onemocněním, jsou nezaměstnaní, zažívají domácí násilí atd. Současně s těmito jevy se pojí nestabilní rodinné zázemí, které jim neposkytuje v případě potřeby dostatečnou pomoc. Hradecký (1996) mluví o potenciálních lidech bez domova jako o někom, kdo žije v bytě, který je většinou zdravotně závadný, je určen k demolici, je zchátralý, přelidněný, nebo se jedná o holobyt či o podnájem. Mezi potenciální lidi bez domova řadíme ale také ty, kteří jsou před propuštěním z vězení, dětských domovů nebo jiného institucionálního zařízení. Bezdomovectvím bývají ovlivněni i migranti a uprchlíci.

Haasová (2010a) mimo již zmíněné uvádí, že potenciálními bezdomovci bývají často muži, kteří jsou v předdůchodovém věku a přišli o zaměstnání, např. v důsledku tzv. hospodářské krize, během které došlo ke snižování stavů v určité firmě. Tito muži mají často nízkou kvalifikaci a nedisponují dnešními požadavky na práci, jako je práce na počítači, řidičský průkaz, cizí jazyky a další. Současně mnohdy žili sami v nejistém bydlení a celý život vykonávali některou z dělnických profesí.

Z hlediska sociální integrace hraje ve stavu bezdomovectví důležitou roli faktor času. Obecně lze totiž říci, že čím déle se člověk nachází ve stavu bezdomovectví, tím hůře se začleňuje zpět do většinové společnosti. Problémem může být také ztráta pracovních návyků a pravidelného životního režimu, což se u dlouhodobého bezdomovectví objevuje. Janebová (in Haasová, 2010a) proto z hlediska času rozděluje lidi bez domova do čtyř kategorií: 1. tzv. **„nováčci“** – neidentifikují se se statutem bezdomovce, snaží se pracovat a co nejdříve se ze stavu bezdomovectví dostat. 2. **„izolovaní“** – nacházejí se mimo sociální sítě a instituce, jsou izolovaní od ostatních, ztrácí pojetí vlastních rolí, jsou dezintegrovaní a hlavní motivací je přežít. 3. – **„identifikovaní, ale izolovaní“** – bez domova jsou již několik let, často se živí vybíráním odpadků z odpadkových košů, jiné lidi bez domova však nevyhledávají. 4. **„identifikovaní, žijící ve skupině“** – jsou ztotožnění se svým bezdomovectvím, žijí v bezdomovecké komunitě, která je pro ně oporou a způsobem, jakým si zajistit zdroje obživy. Cesta zpět do „běžného života“ je však z poslední zmíněné fáze prakticky nemožná. Při práci s člověkem bez domova je proto velmi důležité ho dostatečně motivovat v prvních fázích bezdomovectví, kdy se člověk ještě neztotožnil s hodnotami a životním stylem lidí bez domova.

Nejen v českém prostředí, ale také na mezinárodním poli vznikala snaha o vytvoření určité kategorizace bezdomovectví. Již v roce 1989 vznikla iniciativa FEANTSA, která vytvořila evropskou typologii bezdomovectví s názvem ETHOS (Feantsa, 2011).

Typologie ETHOS tvoří základ evropského rozdělení bezdomovectví. Jelikož má výskyt bezdomovectví v každé zemi EU odlišný kontext, je tato teorie dále rozpracována v rámci jednotlivých zemí. Původní koncept ETHOS rozděluje FEANTSA (2011) do čtyř kategorií:

1. **osoby bez střechy** (bez jakéhokoliv typu přístřeší, lidé přebývající na ulici)
2. **osoby bez bytu** (prebývající v institucionálních zařízeních jako jsou azylové domy či jiné typy ubytovacích zařízení)
3. **osoby v nejistém bydlení** (sociálně vyloučení, lidé, na nichž je páháno domácí násilí...)
4. **osoby žijící v nevyhovujícím bydlení** (v karavanech, ve vybydlených budovách,...)

V českém prostředí však bylo základní rozdělení ETHOS dále rozčleněno do specifitějších kategorií, které uvádí Hradecký (2007, s. 33):

1. **osoby bez střechy**
 - 1.1 osoby přežívající venku
 - 1.2 osoby v noclehárně
2. **osoby bez bytu**
 - 2.2 osoby v ubytovnách pro bezdomovce
 - 2.3 osoby v pobytových zařízeních pro ženy
 - 2.4 osoby v ubytovnách pro imigranty
 - 2.5 osoby před opuštěním instituce
 - 2.6 uživatelé dlouhodobější podpory
3. **osoby v nejistém bydlení**
 - 3.1 osoby žijící v nejistém bydlení
 - 3.2 osoby ohrožené vystěhováním
 - 3.3 osoby ohrožené domácím násilím
4. **osoby v nevyhovujícím bydlení**
 - 4.1 osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách
 - 4.2 osoby žijící v nevhodném bydlení
 - 4.3 osoby žijící v přelidněném bytě

2.4 Příčiny a důsledky bezdomovectví

Hovoříme-li o příčinách a důsledcích bezdomovectví, jednoznačné rozlišení není mnohdy možné. Tyto dva jevy jsou totiž mnohdy vzájemně zaměnitelné. Hradecký, Hradecká (1996) rozdělují příčiny bezdomovectví na **subjektivní a objektivní**. Mezi objektivní příčiny řadí ty, které jsou postaveny na sociální politice státu, zákonodárství a jsou zakořeněny v oficiálních strukturách státního systému. Mezi subjektivní řadí ty, které jsou spojeny s individuálním pojetím jednotlivce či rodiny, jejich fungováním, schopnostmi, dovednostmi a charakterem. Velmi důležitou roli může hrát také míra zapojení se do společnosti a přizpůsobivost rodiny, která v rámci své instituce vytváří jednotlivce, kteří často opakuji vzory, zaběhnuté právě z rodiny původní. Také Mareš (1999, s. 58) uvádí dva typy příčin bezdomovectví, které zapadají do konceptu Hradeckých, blíže je však specifikuje. Mezi subjektivní příčiny řadí faktory jako je např. alkoholismus, sociální nepřizpůsobivost či částečně také rozpad rodiny. Mimo jevy odrážející osobnostní rysy je ale bezdomovectví také výsledkem strukturálního uspořádání, kdy na trhu chybí dostatek finančně dostupného bydlení či do života člověka vstoupí nezaměstnanost. Tyto faktory Mareš řadí k objektivním příčinám bezdomovectví. Hradecký, Hradecká (1996) jdou ve specifikaci příčin bezdomovectví ještě dále a subjektivní příčiny dělí do čtyř specifických kategorií: **1. materiální faktory** – mezi materiální faktory můžeme zařadit např. ztrátu bydlení, zaměstnání, dlouhodobou nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, nedostatečnou schopnost hospodařit se svým rozpočtem, ztrátu živitele rodiny, ztrátu majetku atp. **2. vztahové faktory** – zde lze zařadit rodinné či vztahové problémy, rozvody, rozchody, násilí v rodině, ale také např. osamělost. **3. osobní faktory** – fyzické, psychické či mentální onemocnění, nesamostatnost, alkoholismus a jiné závislosti, sociální nezralost. **4. institucionální faktory** – propuštění z vězení, dětských domovů či jiných institucionálních zařízení.

Příčiny bezdomovectví lze dělit také na **vnitřní a vnější**, které lze ztotožnit se subjektivními či objektivními faktory vzniku bezdomovectví (Průdková, Novotný, 2008). Jiní autoři (Hewston podle Marek, Strnad, Hotovcová, 2012) subjektivní a objektivní příčiny srovnávají se situačními atributy a atributy dispozičními, přičemž atributy situační odpovídají objektivním příčinám, tedy podléhající dané situaci, která je proměnlivá. Dispoziční atributy se pak ztotožňují se subjektivními příčinami, kdy je situace neměnná a je ovlivněna vlastnostmi daného jedince.

Další možností rozdělení příčin bezdomovectví je na příčiny **primární, sekundární a terciární**. Primární příčiny bezdomovectví jsou ty, kvůli kterým ke vzniku bezdomovectví došlo. Sekundární příčiny jsou takové, které člověka ve stavu bezdomovectví udržují. Terciárními příčinami je pak recidiva, kdy se člověku podařilo vymanit z bezdomovectví, ale z nějakého důvodu do stavu bezdomovectví opět propadl (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 19).

Budeme-li chtít určit jednu přesnou příčinu vzniku bezdomovectví, zjistíme, že to mnohdy není možné. Bezdomovectví většinou vzniká v kombinaci mnoha faktorů, kdy ohroženému člověku chybí podpora okolí, rodiny či přátel. Janebová (in Pavelková, 2010) popisuje tři stádia cesty k bezdomovectví. Člověk nejdříve ztrácí podporu rodiny, poté podporu přátel a nakonec je vyloučen z celé komunity, kdy propadá sociální sítí. Poslední stádium vede ke vzniku chronického bezdomovectví.

Podíváme-li se do populace lidí bez domova, zjistíme, že nezanedbatelnou část tvoří osoby s duševním onemocněním, které současně bývá jednou z mnoha příčin bezdomovectví. Fitzpatrick a kol. (podle Průdková a Novotný, 2008, s. 21) zdůrazňují, že podíl lidí s nějakým druhem duševního onemocnění je mezi lidmi bez domova jedenáctkrát větší oproti „bydlící populaci“. *„Největší problém představují psychózy, závislosti, neurózy a deprese.“* Duševní onemocnění mohou však také vznikat v návaznosti na prožívané bezdomovectví a právě tento druh onemocnění může mít tendenci lidí bez domova v nepříznivé situaci udržovat (Průdková, Novotný, 2008, s. 21).

Bez řádné léčby nemocní mohou okolní svět vnímat zkresleně a je pro ně těžší hledat motivaci a prostředky, jak se z dané situace vymanit. Nemocný člověk má menší schopnosti řídit svůj život a ovlivňovat svou aktuální situaci (Průdková, Novotný, 2008, s. 21).

Pokud hovoříme o příčinách vzniku bezdomovectví, můžeme zaznamenávat určité rozdíly u mužů a u žen. U mužů můžeme za častější příčinu považovat faktory materiální povahy, jako jsou ztráta bydlení, ztráta zaměstnání, malé příjmy, které nejsou dostatečné k pokrytí životních nákladů. Tyto faktory se vyskytují často v kombinaci s jevy, jako je alkoholismu či užívání jiných návykových látek. Dále také v kombinaci s různými typy onemocnění. Stáří či osamělost mohou k bezdomovectví také přispívat. Muži bez domova mají větší tendence demonstrovat bezdomovectví na veřejnosti a více vyhledávat sociální služby než ženy. Pro ženy jsou častější příčinou vzniku bezdomovectví problémy v oblasti vztahů, především v partnerských vztazích, ve kterých bývá přítomné násilí. U žen můžeme častěji identifikovat bezdomovectví latentní, neboť ženy často využívají pomoci svých přátel či rodičů, u kterých provizorně přebývají. Pokud se ženy ocitají bez domova, dochází k tomuto stavu i u jejich dětí, které ženy většinou mají u sebe (Hradecký, Hradecká, 1996, s. 43-45). Rozdílům mezi bezdomovectvím u mužů a u žen je však podrobněji věnována kapitola *3.1.3 Odlišnosti ženského od mužského bezdomovectví*.

3 GENDEROVÉ ASPEKTY BEZDOMOVECTVÍ

3.1 *Specifika ženského bezdomovectví*

3.1.1 *Výskyt a forma bezdomovectví u žen*

Podíváme-li se na populaci lidí bez přístřeší, nalezneme mezi nimi převážně muže, avšak ani ženám se tento fenomén nevyhýbá. Pro ženy je typičtější, že mají vybudovanou širší sociální síť a ve většině případů mají menší ostych požádat o pomoc své přátelé, příbuzné nebo odborníky z řad pomáhajících profesí. Z tohoto důvodu není příliš velký výskyt žen na ulici pozorován (Průdková, Novotný, 2008, s. 24). Ženy a muži se liší v mnoha oblastech všedního života, stejně tak i jejich potřeby. Nejinak je tomu také v populaci lidí bez domova. U žen se bezdomovectví vyskytuje ve velmi latentní formě, proto se ženské bezdomovectví identifikuje a registruje mnohem obtížněji než u mužské populace (Průdková, Novotný, 2008, s. 24). Ženy častěji přespávají u svých přátel, známých či příbuzných. Častěji také využívají některou z forem azylového bydlení. Jedním z důvodů, proč se ženy snaží svůj statut osoby bez domova tajit, je mimo jiné také ten, že ženské bezdomovectví je společností hůře přijímáno. Společnost se k ženám bez domova staví velmi stereotypně a označuje je jako někoho, kdo v životě zásadně selhal (Průdková, Novotný, 2008, s. 25). Další důvod, proč se ženy snaží své bezdomovectví tajit, uvádí Šivlová a Mikulášek (2010). Jsou to právě ženy, které povětšinou obstarávají výchovu svých dětí. Pokud se žena rozhodne odejít ze společné domácnosti, kterou sdílela se svým partnerem (např. z důvodu domácího násilí, kterého se na ní partner dopouštěl), často s sebou bere i své děti. V případě, že však žena nezajistí stabilní zázemí pro výchovu dětí, hrozí jí odejmutí dětí z její péče (Šivlová, Mikulášek, 2010). Pro ženu bez domova je mnohdy obtížné děti získat do své péče i poté, kdy se jí podaří svou situaci stabilizovat a zajistí si místo k bydlení (Hetmánková, 2014, s. 82).

3.1.2 *Příčiny vzniku bezdomovectví u žen*

Z empirického výzkumu, který mezi ženami bez domova provedla organizace Jako Doma, vyplývá, že to, co činí ženy ženami bez domova, jsou **nefunkční rodinné vztahy**, rozpad partnerského vztahu či **násilí ve vztahu**, nejčastěji v kombinaci se špatnou ekonomickou situací (Hetmánková, 2014, s. 83).

Násilí v partnerských vztazích však nemusí být pouze příčina bezdomovectví, ale může ženy provázet také později, kdy se již ocitají na ulici. Tomuto tématu je však blíže věnována třetí kapitola. Příčinou ženského bezdomovectví bývají dále **závislosti na alkoholu či návykových látkách**. Další z faktorů je **psychiatrické onemocnění či nezaměstnanost**, které zmiňuje Hassová (2010b) v rámci konference na téma „Specifika žen mezi lidmi bez domova“. Autorka se na základě vlastních zkušeností domnívá, že také výchova a socializace v primární rodině, během které dochází k přejímání norem a vzorců chování, může radikálním způsobem přispět ke vzniku bezdomovectví. S tímto jevem se autorka setkávala ve své praxi, kdy se v rámci výkonu sociální práce dostávala do kontaktu s ženami, u kterých se vyskytovalo vícegenerační bezdomovectví. Autorčinými klientkami tedy byly současně matka se svou dcerou.

Hetmánková (2013, s. 10-12) jako další důvod vzniku bezdomovectví uvádí **nedostatek dostupného a bezpečného bydlení**. V České republice je sice rozšířená síť ubytoven, ty jsou však pro ženy často nepřijatelné, ať už z bezpečnostních, hygienických či finančních důvodů. Ubytovny jsou často velmi předražené a k dlouhodobému bydlení jsou nevhodné. Hruška a kol. (2013, s. 8) považují ubytovny pouze za přechodnou variantu po ztrátě nájemního bydlení, na které by měly navazovat jiné varianty bydlení, jako je např. síť prostupného sociálního bydlení, ve kterém by byly uplatňovány sociální programy s cílem pomoci dané osobě osamostatnit se.

Velmi skloňovanou problematikou v souvislosti s bezdomovectvím žen je tzv. **feminizace chudoby**. Tento pojem odráží život v chudobě, který se stává čím dál větší dominancí u žen. Ženy se stávají ohroženější kvůli nerovným příležitostem k zaměstnání, které je způsobeno zejména péčí o malé děti, což zahrnuje také obtížný návrat do zaměstnání po rodičovské dovolené. Ženy během rodičovské dovolené mnohdy ztrácejí svou kvalifikaci a nemohou tak plynule pokračovat v kariérním postupu, což pro ně znamená menší příjem. Ženy po rodičovské dovolené také často pracují na zkrácené úvazky, které pro ně představují opět menší příjem (Budinová, 2012, s. 15).

Velmi ohrožené chudobou jsou ženy po rozvodu, kterým klesá životní úroveň (Budinová, 2012, s. 15). Další ohroženou skupinou v populaci žen jsou ženy tzv. *samoživitelky*, které samy vychovávají nezaopatřené děti (Haasová, 2010b). Pokud navíc otec jejich dětí neplatí na děti výživné, může se žena dostat do finanční pasti. Otcí však za neplacení výživného déle než 4 měsíce hrozí trest odnětí svobody až na 2 roky za trestný čin *zanedbání povinné výživy* (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník).

V ČR jsou viditelné velké rozdíly také ve vyplácení mezd. Průměrná mzda u žen je totiž asi o 6, 5 tisíc nižší než u mužů. V roce 2014 tento rozdíl činil 22, 1%. Průměr v EU pak činil 16, 1% (MPSV, 2016). Feminizace chudoby se však netýká pouze žen v produktivním věku, které by rády své zaměstnání našly, ale je jim to z různých důvodů ztěžováno, ale také žen v postproduktivním věku. Ženy se v naší populaci dožívají všeobecně vyššího věku než muži, často tedy ve svém seniorském věku zůstávají samy a nemají dostatečné finanční prostředky, které by jim zajistily plnohodnotné živobytí (Haasová, 2010b). Jak jsem již uvedla výše, ženy v produktivním věku pobírají nižší mzdu než muži, což znamená, že mají také výrazně nižší důchody, což z nich v kombinaci s ovdověním činí potenciální osoby ohrožené sociálním vyloučením či bezdomovectvím.

Další ze skupiny žen, které jsou chudobou ohroženy, jsou ty, které se živí prostitucí (Haasová, 2010b, s. 16). Haasová (2010b, s. 17) současně předpokládá, že do budoucna může z žen živících se prostitucí vznikat četná skupina bezdomovkyň. Na druhou stranu jsou to právě ženy bez domova, které jsou ohroženy obchodováním s lidmi, také v oblasti poskytování sexuálních služeb (La Strada, nedatováno), čímž se dle §168 trestního zákoníku stávají obětí trestného činu obchodování s lidmi a dle §189, téhož zákona, obětí trestného činu kuplířství (Zákon č. 40/2009,Sb., trestní zákoník). Haasová (2010b, s. 18) dále uvádí jako ohrožené ženy ty, které mají dluhy, jsou gamblerkami či jsou cizí národnosti. V poslední ze zmíněné skupiny jsou ženy, které do Evropy přicházejí v rámci globální migrace či jsou bývalými manželkami mužů Evropanů a po rozvodu se ocitají v nouzi.

Hetmánková (2013, s. 3) shrnuje příčiny vzniku bezdomovectví u žen jako kombinaci všech zmíněných jevů: „*domáci a jiné formy násilí; chudoba; traumatická změna v průběhu života jako například úmrtí dítěte či partnera; absence dostupného a bezpečného bydlení; věková a genderová diskriminace na trhu práce; drogová či alkoholová závislost; rodinná historie sociálního vyloučení; vážné psychiatrické onemocnění.*“

3.1.3 Odlišnosti ženského od mužského bezdomovectví

Hradečtí (1996) uvádí jednu ze zásadních odlišností mezi muži a ženami bez domova. Tvrdí, že muži, coby bezdomovci, ve většině případů, nebyli nikdy ženatí ani rozvedení. Zatímco ženy jsou ve větší míře vdané nebo někdy v minulosti vdané byly. S tím se pojí také to, že ženy mívají ve většině případů děti ve své péči (Šivlová, Mikulášek, 2010), čímž je jejich situace nepochybně ztížena, neboť musí hledat prostředky k živobytí nejen pro sebe, ale také pro své děti. Situace, kdy se žena bez domova musí současně postarat o své děti, může přinášet určitou frustraci a pro děti být velmi deprimující.

Hradečtí dále uvádí, že ženy jsou více motivované spolupracovat na řešení své situace, vykazují větší stupeň spolehlivosti než muži a jsou více cílevědomé. Na druhou stranu jsou však více nesmělé a plaché. Stejně jako muži, i ženy příliš nevěří ve svůj úspěch, neboť mnohokrát zažily selhání. Dalším znakem bezdomovectví, který ženy mají společný s muži je ten, že ztrácejí sociální kontakty a postupně se uzavírají do sebe (Hradečtí, 1996, s. 56-57).

Také autorka se při práci s ženami bez domova často setkávala s určitou plachostí a uzavřeností žen. Výše je zmíněna větší motivovanost žen do řešení své nepříznivé situace oproti mužům. Při práci s ženami bez domova se však také ukazuje velmi vysoká demotivace, kdy ženy mnohdy mizí z dohledu sociálních pracovníků a dochází k návratu k původnímu způsobu žití.

Život na ulici je pro ženy obtížnější také z důvodu zajištění bezpečí. Žena je v mnohých ohledech více zranitelná než muž, proto snadněji podléhá různým útokům, v neposlední řadě také sexuální (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 107-110).

Mimo jiné i z tohoto důvodu se ženy často uchylují k rizikovým vztahům a rizikovému sexuálnímu chování s muži, kteří se také nacházejí ve stavu bezdomovectví. Ženy bez domova mnohdy fluktuují mezi partnerskými vztahy, které jsou neuspokojivé a představují pro ně značné bezpečnostní riziko. Prvotní motivací pro vytvoření partnerského vztahu je však představa partnera jako ochránce před potenciálním nebezpečím. Z potenciálního ochránce se může stát agresor a pro ženu tak představovat nemalé bezpečnostní riziko (Hetmánková, 2013, s. 13). Potenciálním hrozbám na ulici a ve vztazích s lidmi z ulice se více věnuje kapitola 4 s názvem Násilí na ženách bez domova.

Další z problematických oblastí, které lze zaznamenat u žen bez domova, je dle Clasyn, Morse (podle Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 109) větší výskyt poruch nálad a psychotických onemocnění než u mužů. Jednou z hlavních příčin bezdomovectví u žen bývá nadměrné užívání alkoholu, což ženy mnohdy nepřiznávají (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 109).

Za pozitivum při řešení ženského bezdomovectví autorka považuje fakt, že ženy bývají úspěšnější než muži (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 110).

3.2 Statistické údaje o výskytu osob bez domova

V roce 2011 proběhlo v České republice poslední sčítání lidu, domů a bytů. Toto sčítání se vůbec poprvé zaměřilo také na zjišťování počtu lidí bez domova v ČR. Bylo zjištěno, že z celkového počtu 10 486 731 obyvatel, se v ČR nachází 11 496 lidí bez domova, což činí asi 0, 11%. Z tohoto celkového počtu bylo 9 023 mužů a 2 473 žen. Nejvíce mužů bez domova se nacházelo ve věku 45-49 let. Celkově 1 071. Z celkového počtu 2 473 žen bez domova bylo 304 ženám mezi 20 až 24 lety. Nejvíce lidí bez domova bylo zaznamenáno v Moravskoslezském kraji (2 574), dále pak v Praze (1 254) a v Jihomoravském kraji (1 156), (Český statistický úřad, 2015).

Během sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 byl zjišťován také způsob bydlení a byli zaznamenáni také lidé, kteří bydlí mimo bytový fond ČR. Mobilní obydlí využívalo 925 osob (Český statistický úřad, 2011).

V některém ze způsobu obydlí, které lidé označili jako nouzové, přebývalo 16 836, v rekreačních chatách či chalupách pak bydlelo 35 480 a v jiných typech zařízení 1718. V ubytovnách žilo 4 585 lidí a v zařízeních pro krátkodobé ubytování jako jsou např. azylové domy, žilo 5 478. Počet lidí bydlících v těchto typech ubytovacích zařízeních má od roku 2001 vzestupnou tendenci (Český statistický úřad, 2011).

Nejnovější statistické údaje byly získány v roce 2015, kdy MPSV v rámci řešení bezdomovectví provedlo výzkum v obcích s rozšířenou působností a v jednotlivých městských částech v Praze. Ze získaných dat je dále odhadováno, že se v ČR nachází cca 68,5 tisíc lidí bez domova, z toho 23,6% žen. Znepokojujícím údajem však je, že dalších 119 tisíc osob je ztrátou bydlení ohroženo (MPSV, 2015).

Porovnáme-li údaje získané v roce 2011 a v roce 2015, můžeme v uvedených číslech zaznamenat rapidní rozdíly. Také data z roku 2015 jsou však orientační a počet lidí bez domova může být ještě o mnoho vyšší.

Problematika bezdomovectví není problémem pouze ČR. Neate (2014) uvádí, že se v jednotlivých zemích EU celkem nachází asi 4,1 milionu lidí bez domova. Feantsa (2014) dále upozorňuje, že toto číslo dále roste a mezi lidmi bez domova se ocitá mnoho mladých lidí včetně žen.

4 NÁSILÍ NA ŽENÁCH BEZ DOMOVA

4.1 Žena jako oběť

Násilí probíhá často v rámci partnerských vztahů, kdy se oběťmi z 92-98% stávají ženy (Acorus, 2011) a bývá jedním z důvodů vzniku bezdomovectví. Ženy, které se stávají bezdomovkyněmi, násilí mnohdy zažívají již od útlého dětství či dospívání. Právě traumata získaná těmito zkušenostmi činí ženy zranitelnější a k bezdomovectví náchylnější (FEANTSA, nedatováno). Násilí však není jenom příčinou bezdomovectví, ale objevuje se také jako důsledek vzniklého bezdomovectví. Ženy se na ulici často dostávají do situací, kdy jsou opětovně hrozbě násilí vystaveny.

4.1.1 Teoretická východiska násilí

V historii byly uzákoněny právní předpisy vycházející z nerovného postavení mužů a žen, kdy se ženy nacházely v podřadné pozici (Pikálková (ed.), 2004, s. 21). Tyto legislativní úpravy připouštěly násilné chování mužů vůči ženám, které bylo zcela beztrestné (Jones 1998:6 in Aspekt podle Pikálková (ed.), 2004, s. 21).

Některé aspekty nerovnosti však v naší společnosti přetrvávají dodnes. Násilí na ženách je zakotveno v několika teoretických východiscích, které se snaží příčinu tohoto jevu vysvětlit. Jedním z nich je **teorie sociálního učení**, která předpokládá, že k přejímání násilných vzorců chování dochází již v dětství, kdy se děti učí nápodobou od svých rodičů a svého sociálního okolí. Naučené vzorce chování jsou pak uplatňovány v dospělosti. Pokud tedy např. chlapci byli v dětství svědky násilí v rodině, je větší pravděpodobnost, že budou násilí ve svých vztazích později uplatňovat také (Johnson, Ollus, Nevala podle Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 15). Další z teorií je **situační teorie/ teorie napětí**, tato teorie vysvětluje užívání násilí jako strategii, jak se vyrovnat s prožívanou stresovou situací. Dalším aspektem této teorie je tzv. **kulturní podmíněnost**, kdy je násilí ve společnosti bráno jako norma. **Teorie zdrojů** pak stojí na předpokladu, že všechny společenské systémy jsou nositeli moci. Čím více zdrojů máme k dispozici, tím větší máme moc. Pokud však nedisponujeme žádnými zdroji či jsou naše zdroje omezené, máme větší pravděpodobnost, že v našem jednání budeme užívat násilí (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 16-17).

Děje se tak v důsledku jakési frustrace, kdy si skrze násilí chceme vydobýt potřebné postavení a uznání. V rámci *teorie sociální směny* je násilí na ženách pácháno na základě nákladů a zisků. Tím, že je malá pravděpodobnost, že pachatel násilí bude nějakým způsobem potrestán, se zvyšuje jeho pravděpodobnost zisku, kterým je v tomto kontextu získání a udržení moci a kontroly nad obětí násilí (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 16-17). *Sociobiologická teorie* původně vysvětluje násilí na dětech, kdy se muži vztahují ke svým vlastním biologickým dětem a rozvíjí v nich jejich vlastní potenciál. Děti, které jsou adoptovány či nejsou jejich biologické, či které trpí nějakým druhem postižení, jsou k násilí náchylnější. Smuts, Daly a Wilson, Burgess a Draper (podle Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 17-18) pak tuto teorii přenášejí na násilí mužů na ženách, kdy muži používají tento prostředek k zastrašení své partnerky, aby si u ženy zajistili, že bude vytvářet partnerství a bude mít sexuální styk pouze s nimi samotnými, tím ovládají ženskou sexualitu a zajišťují si tak určitou reprodukční jistotu. *Feministická teorie* odůvodňuje násilí na ženách tím, že veškeré společenské procesy jsou uspořádány patriarchálním systémem, tedy určitou nadvládou mužů nad ženami, kdy je násilí užíváno jako prostředek k udržení této nadvlády (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 18-19).

Uvedené teorie nám vysvětlují jednotlivé důvody, které mohou k násilí přispívat a jak již bylo uvedeno výše (v teorii sociální směny), všechny formy domácího násilí mají za cíl získat a udržet si **moc** a **kontrolu** nad osobou, která se stává obětí násilí (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 47). Jednotlivé taktiky, které agresor uplatňuje vůči své oběti, čímž ji v této roli udržuje, vysvětluje kolo moci a kontroly:

násilí nevěří, že by se z násilného vztahu mohly dostat, což jim brání také aktivně vyhledat pomoc odborníků a podílet se na řešení svého problému. (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 44-45)

4.1.2 Posttraumatická stresová porucha

Každý násilný útok s sebou nese značná rizika nejen fyzického, ale také psychického zranění, se kterými se oběť může potýkat i po zbytek svého života. Po proběhlém násilném incidentu se u oběti mohou v rámci několika týdnů až měsíců objevit známky **posttraumatické stresové poruchy** (Kryl, 2002, s. 31), dále PTSD, která je definovaná jako „úzkostná porucha, jejímuž rozvoji typicky předchází stresující, emočně těžká událost, která svou závažností přesahuje obvyklou lidskou zkušenost.“ (Látalová, Praško, Kamarádová a kol., 2014, s. 172) U lidí, vykazujících PTSD, se objevují těžkosti s vybavením si podrobností z prožité stresové události. Událost se jim však vrací a ve svém vědomí ji prožívají opakovaně v podobě tzv. „flashbacků“, tedy opakujících se vzpomínek či snů na traumatickou zkušenost. U lidí trpících PTSD se současně objevují problémy se spaním, zvýšená lekavost, nekoncentrace či návaly hněvu. (Látalová, Praško, Kamarádová a kol., 2014, s. 173). Osoba s PTSD dále prožívá přecitlivělost, úzkost a je ve výrazné vnitřní tenzi. Vyhýbá se událostem a místům, které by mu prožité trauma připomínalo, ztrácí zájem o věci, které měl dříve rád a může dojít až k naprosté izolaci od svého sociálního okolí (Tesař, 2014). K léčbě PTSP je zapotřebí kombinace terapeutických metod, které jsou zaměřeny na zpracování traumatu a současně se volí vhodná psychofarmaka (Kryl, 2002, s. 31).

4.2 Formy násilí páchané na ženách bez domova

Násilí na ženách je nejen v Evropě velmi rozšířený problém, který se snaží řešit nejedna koncepční strategie a politiky různých států. FEANTSA (nedatováno) udává, že jen v EU jedna ze tří žen starších 15 let během svého života zažila fyzické či sexuální násilí. Domnívám se, že lidé bez domova jsou násilím ohroženi ještě ve větší míře než bydlící populace, neboť většinu svého času tráví ve veřejném prostoru, kde také přespávají.

Tím se stávají pro pachatele snadnou kořistí, zvláště pak ženy, které jsou svými fyzickými dispozicemi zranitelnější než muži. Z policejních statistik vyplývá pouze množství a druh spáchaných trestných činů, nikoliv však, jaká populace obyvatel byla daným trestným činem poškozena, proto se nedá říct, zda jsou na lidech bez domova páčány trestné činy násilné povahy ve větší míře než na běžné populaci. Vyšší četnost násilí na lidech bez domova předpokládá i Institut pro kriminologii a sociální prevenci, který současně připouští nedostupnost relevantních dat k dané problematice, které by tuto hypotézu potvrdzovaly (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 51). Z výzkumu, který Institut pro kriminologii a sociální prevenci provedl v roce 2006 v azylových domech, vyplývá, že asi 1/5 v těchto zařízeních, se za dobu svého bezdomovectví stala obětí trestné činnosti nebo přestupku a 1/5 dokonce opakovaně (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 51). V roce 2007 byla vydána studie, která se otázkou násilí na lidech bez domova zabývala v USA, Kanadě a Evropě. Ze získaných dat, která byla získána v Kanadě v Torontu, vyplývá, že míra fyzických útoků je vůči lidem bez domova 35 krát vyšší než u lidí, kteří mají běžné bydlení. Vyšší míra převládá také v oblasti sexuálních útoků (Wellesley Institute, 2007).

V České republice provedla výzkum na vzorku 50 respondentek nezisková organizace Jako doma, o. s., která pracuje s ženami bez domova. Na tomto vzorku zkoumala rizikové faktory ženského bezdomovectví. Jedním z takových faktorů bylo právě násilí. Z dotázaných 50 respondentek, 90% uvedlo, že zažily nějakou z forem násilí, ať už sexuálního, domácího, fyzického či verbálního. Podstatná část respondentek uvedla, že míra násilí se radikálně zhoršila po tom, kdy se staly bezdomovkyněmi. (Hetmánková, 2013, s. 13)

Násilí na ženách bez domova se vyskytuje v různých podobách, kdy pachatelé násilí jsou nejen jejich partneři a lidé, kteří jsou ženám nejbližší, ale také široká veřejnost. V následujícím textu jsou uvedeny jednotlivé formy násilí a aktéři, kteří se násilí na ženách bez domova dopouštějí.

4.2.1 Partnerské násilí

Nejčastěji se o násilí na ženách hovoří v kontextu partnerského násilí. I přesto, že se partnerské násilí obvykle nazývá „domácí“, nevyhýbá se ani ženám, u kterých zaznamenáváme absenci domova (bydlení). Domácí násilí se může odehrávat prakticky kdekoliv, i mimo „domov“ nebo jakýkoliv společný obytný prostor partnerů. Partnerské (domácí) násilí totiž není definované místem, ale způsobem chování k určité osobě. Dle Gelles (podle Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 13) se jedná o „*jakýkoliv akt, který poškozují oběť*“. Znakem domácího násilí je jeho dlouhodobost, během něhož dochází k postupné eskalaci násilí, často v neveřejném prostoru. V násilném vztahu dochází k rozdělení rolí na osobu násilnou a osobu násilím ohroženou (Bílý kruh bezpečí, nedatováno). Násilné chování může mít podobu fyzických útoků, psychického, emocionálního či sexuálního násilí. Jednou z dalších podob domácího násilí je snaha násilné osoby mít druhou osobu zcela pod kontrolou (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 13). Výčet těchto forem násilí však není úplný. Někteří autoři zmiňují další, které mají v partnerském násilí výraznou roli. Ševčík, Špatenková a kol. (2011) mimo již zmíněné dále uvádějí násilí ekonomické a sociální.

Působením dlouhodobého násilí dochází k postupnému nabourávání sebedůvěry a sebeúcty oběti, oběť má pocity viny a často za prožité násilí obviňuje sebe sama. Postupně může přebírat zodpovědnost za násilné chování partnera a mít potíž vyhledat pomoc či se s násilím někomu svěřit, neboť může být ochromena pocitem studu (Hronová, Vavroňová, 2011).

Jednotlivé formy násilí zahrnují specifický způsob chování:

Fyzické násilí – takové chování vede k tělesnému poškození druhého jedince, může vyústit až ve zdraví či život ohrožující zranění. K fyzickému násilí agresor užívá nejrůznějších prostředků, ať už vlastní síly, či různých předmětů. Mezi fyzické násilí lze zařadit i bezohledné chování k druhému, jako je odpírání spánku a jídla, záměrné zanechání člověka na nebezpečném místě či v nesnadné situaci (Ševčík, Špatenková a kol. 2011, s. 47).

Fyzické násilí je nejnadhěji prokazatelná forma násilí, neboť na těle oběti mnohdy zůstávají viditelné stopy po násilí, které lze prokázat např. lékařskými zprávami. Někteří agresoři si toho jsou vědomi a při násilných útocích volí takové metody, aby oběť viditelně nezranili, či své útoky míří na oblasti těla mimo obličejovou část, kde by byly stopy nejpatrnější. Agresoři někdy volí taktiku, kdy oběť udeří tak, aby upadla, ale nedošlo k vážnějšímu či viditelnému zranění.¹

Psychické násilí – psychické násilí je definováno působením utrpení druhým v oblasti psychiky či působením duševní bolesti. Způsobuje „*duševní úzkost, bolest nebo strast*“ (Gorbien, Eisenstein podle Ševčík, Špatenková a kol. 2011, s. 49).

Mezi jednotlivé formy psychického násilí patří „*nadávký, vyhrůžky, podezírání, výslechy, výtávání se do noci, stálé kontroly druhého, výčitky, ponižující zákazy*“ (Janský, 2010) a dále také „*zesměšňování, opovrhování, cílené vyvolávání strachu, odmítání, citové vydírání, stálé srovnávání s jinými, požadování nereálných úkonů, nepřiměřené izolování*“ (Janský, 2010).

Psychické násilí je velmi nebezpečné a obtížně dokazatelné, neboť oběť nevykazuje žádné viditelné stopy po zranění (Acous, 2011). Obecně lze psychické násilí rozdělit na verbální a neverbální. Verbální násilí se může vyskytovat ve formě ponižování, urážení a zesměšňování oběti. Příkladem neverbálního psychického násilí je záměrné ignorování dané osoby či ničení věcí, které jsou v jejím vlastnictví (Konopíková a kol., 2012).

Ekonomické násilí – další oblastí, ve které může mít agresor nad svou obětí absolutní moc je oblast financí. Agresor činí svou oběť na sobě zcela finančně závislou, kontroluje a rozhoduje o jednotlivých výdajích (Persefona, 2015b).

Sociální násilí – znakem sociálního násilí je postupná izolace od okolního světa, především od lidí, které jsou oběti blízké (Persefona, 2015b). Sociální násilí bývá mnohdy prvním znakem násilného chování a je zvláště rizikové v případě, kdy se oběť rozhoduje, zda svého partnera opustí a násilný vztah tak ukončí. Širší sociální síť může být hlavním

¹ Informace autorka získala během praxe s ženami bez domova a s oběťmi domácího násilí.

zdrojem pomoci při odchodu od násilného partnera a přivykání nové životní situaci. V případě, že je však oběť od svého okolí izolována, celou situaci musí zvládat sama, což je velmi náročné. K přetrhání kontaktů s příbuznými a známými dochází vlivem násilného partnera často nenávratně a k jejich obnově nedojde ani poté, kdy se oběti podaří násilný vztah ukončit.²

Sexuální násilí – je takové, kdy je osoba k sexuálnímu styku či obdobným sexuálními praktikám nucena. Sexuální násilí je využíváno jako prostředek k ponížení a pokoření druhé osoby (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 51). Domněnka, která převládá ve společnosti o tom, že znásilnění je záležitostí náhodných přepadení v parku, je pouze rozšířeným stereotypem. Ve skutečnosti se nejvíce znásilnění či násilí v sexuální oblasti odehraje mezi lidmi, kteří se dobře znají, tedy i v partnerských a manželských vztazích. Z celkového počtu znásilnění je to až 50% (Persefona, 2015a). Právě znásilnění, které se odehraje v partnerských vztazích je oznamováno na policii pouze v 3% z celkového počtu. (stopznasilneni.cz, 2009)

Stalking - nebezpečné pronásledování, tzv. **stalking**, je jedna z dalších forem partnerského či ex-partnerského násilí, která se projevuje pronásledováním a obtěžováním oběti, vyhrožováním, ať už osobně či telefonicky, skrze e-mail či sociální síť. Pokud je oběť ohrožena na životě nebo existuje reálná obava, že oběti hrozí nebezpečí, využívá se při řešení násilí ubytování oběti na utajené adrese či krátkodobá ochrana, kterou může poskytnout Policie České republiky (Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky). Krátkodobá ochrana se pak uskutečňuje pomocí zabezpečovací techniky a jako doplněk se využívá také zvýšená fyzická ostraha ze strany policie, která se pohybuje v okolí obydli oběti nebo na nějakou dobu dojde k přemístění oběti na jinou adresu (Policie ČR, 2015).

Pokud se jedná o partnerské násilí a jeho řešení u žen bez domova, může být v mnoha ohledech obtížnější než u běžné populace žen. Žena bez domova bývá na ulici často zcela závislá na svém partnerovi. Pokud se ve vztahu objeví násilí, je pro ženu téměř

² Informace autorka získala během praxe s ženami bez domova a s oběťmi domácího násilí.

nemožné vztah ukončit a partnera opustit, neboť prostor, ve kterém se lidé bez domova na ulici pohybují, je velmi omezený. Je tedy pravděpodobné, že pokud žena nemá žádné místo, kde by mohla bydlet, její partner se o jejím pohybu na ulici velmi rychle dozví, čímž se může zvyšovat hrozba dalšího napadání či pronásledování ženy ze strany partnera³.

4.2.2 *Předsudečné násilí*

Ženy bez domova bývají na ulici napadány i ze strany majority právě pro své bezdomovectví, které může být snadno odhalitelné z jejich zevnějšku a způsobu, jakým se na ulici pohybují (např. pokud žena bez domova na ulici žebra nebo přespává ve veřejném prostoru).

Útoky na ženy mohou souviset s jevem, který autorka popsala již výše, v kapitole 3.1.1 *Výskyt a forma bezdomovectví u žen*, a sice s tím, že se společnost staví k ženskému bezdomovectví kritičtěji než k bezdomovectví u mužů. Pokud se útoky na ženy dějí z důvodu jejich bezdomovectví, hovoříme o takovém násilí jako o **násilí z nenávisti** (z anglického **hate crime**) neboli **předsudečném násilí**. Násilí z nenávisti je „*jednání motivované předsudky nebo nenávistí namířené proti osobě, skupinám, jejich majetku, hodnotám a způsobu života. Jedná se o symbolický útok vůči jednotlivci z důvodu jeho příslušnosti k určité skupině. Motivem incidentu je skupinová charakteristika napadeného, kterou není možné změnit nebo není spravedlivé tuto změnu požadovat.*“ (In IUSTITIA, nedatováno). Nejčastějšími skupinami, které jsou v ČR pro svoji odlišnost od většinové populace napadány, jsou především etnické a národnostní skupiny, osoby s odlišnou náboženskou či sexuální orientací. Dále osoby z důvodu zdravotního stavu či příslušnosti k určité subkultuře nebo sociální skupině, mezi něž se řadí také lidé bez domova (In IUSTITIA, nedatováno). In IUSTITIA (2015), nezisková organizace specializující se v ČR na problematiku násilí z nenávisti popisuje, že takové násilí vychází z netolerance k odlišnostem a má mnoho forem. Útoky mohou být jak verbální, tak fyzické povahy a mohou mít podobu výhrůžek a zastrašování oběti, dále může docházet k sexuálnímu násilí, žhářským útokům či útokům na majetek oběti a jiné (In IUSTITIA, 2015).

³ Informace autorka získala během praxe s ženami bez domova a s oběťmi domácího násilí.

Při vyšetřování takového trestného činu musí být dobře vyšetřována a zvažována pohnutka pachatele k násilí. Trestní zákoník pamatuje na násilí z nenávisti hned ve 3 paragrafech, a to v §352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, dále pak §355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny a §356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. V neposlední řadě může soud takové násilí dle §42 považovat za přitěžující okolnost, neboť trestný čin byl spáchán z důvodu „ziskuchtivosti, pomsty, národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky“ (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník). Právě zmíněná *jiná skupina osob* v uvedených paragrafech, může představovat osoby s odlišným způsobem žití, kterými lidé bez domova nepochybně jsou.

4.2.3 Sexuální obtěžování

Při práci s ženami bez domova ženy sdělovaly, že jsou často terčem sexuálního obtěžování, především ze strany mužů, kteří se nacházejí také bez přístřeší a mnohdy jsou pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek. K sexuálnímu obtěžování dochází nejen bezprostředně na ulici, ale také např. v nízkoprahových denních centrech, kam ženy bez domova pravidelně docházejí, což je pro ně velmi nepříjemné a zatěžující.⁴

4.2.4 Obchodování s lidmi

Jednou z dalších forem násilí, které ženy bez domova zažívají, je obchod s lidmi. Ženy bez domova se stávají oběťmi obchodu s lidmi, neboť usilují o zlepšení svých životních podmínek, touží po lepší budoucnosti, které mohou dosáhnout rychlým a snadným výdělkem, který je jim mnohdy přislíben. Končí však v rukou podvodných skupin, které je mohou vykořisťovat i několik let.

Obchod s lidmi spočívá v „*najímání, přepravě, převozu, přechovávání nebo přijetí osob za účelem zneužívání, za pomoci hrozby, použití síly nebo jiných forem donucení, prostřednictvím únosu, podvodu, uvedení v omyl nebo zneužitím moci či stavu bezbrannosti, předáním nebo přijetím plateb či výhod, a to za účelem získání souhlasu osoby mající kontrolu nad jinou osobou*“ (MVČR, 2015).

⁴ Tyto informace jsou získány skrze ženy bez domova, se kterými autorka pracovala jako terénní sociální pracovnice.

Trestní zákoník České republiky (č. 40/2009 Sb., §168) definuje obchod s lidmi jako takové chování, kdy osoba či skupina osob jinou osobu „*přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje, přijme nebo vydá*“, aby byla zneužita. Oblasti obchodování jsou pak definovány v těchto oblastech:

a, v sexuální oblasti – nucení k pohlavnímu styku či jiným formám sexuálního zneužití či obtěžování a k výrobě pornografického díla

b, v oblasti obchodu s lidským biologickým materiálem – odběry tkání, buněk či orgánů

c, vojenské oblasti – nucení ke službě v ozbrojených silách

d, omezování osobní svobody – otroctví, nevolnictví, nucené práce a jiné formy vykořisťování.

Při obchodu s lidmi dochází k porušování lidských práv, neboť osoba, se kterou se obchoduje, ztrácí možnost svobodně se rozhodnout a svobodně nakládat se svým životem. Často je držena na neznámém místě, kde je jí vyhrožováno, kde je na ní uplatňováno fyzické násilí a musí dělat činnosti, které by sama dobrovolně nevykonávala. Děje se tak v podmínkách za běžných okolností nepřijatelných. Za svou práci tato osoba často nedostane žádnou mzdu (nebo minimální částku), je také často minimálně živena a nucena pracovat dlouho bez odpočinku. Nejčastější důvod pro obchod s lidmi jsou sexuální služby (La Strada, 2006, s. 4) řízeny skupinou lidí, mezi které jsou rozděleny funkce celého procesu. Nejčastěji se jedná o tyto osoby: *tipař* – vyhledává ženy (dívky) jako potenciální prostitutky. *Náborář* – kontaktuje vytipované ženy a snaží se je podvodně nalákat na různé vysoko placené činnosti. *Dopravce* – zajišťuje dopravu dívek na místa, kde je prostituce vykonávána a může působit také jako náborář. *Pasák (kuplíř)* – nutí ženy k prostituci i za cenu použití násilí, vybírá zisk, plánuje ženám, kde a kdy budou provozovat prostituci. Na druhou stranu působí jako jejich ochránce při potenciálním nebezpečí, do kterého se prostitutky mohou často dostat. Další pozicí v celém procesu je *hlídač aut* – hlídá auto zákazníka v době, kdy mu je poskytována sexuální služba ze strany prostitutky. *Poskytovatel klíčů* – osoby pronajímající svůj byt k provozování prostituce (Chmelík, 2003, s. 65).

Dohazovač - kontaktují potenciální zákazníky, zapláceno poté dostávají buď od prostitutky, pasáka nebo od samotného zákazníka. Poslední osobou přítomnou v celém procesu je *padělatel*, který zajišťuje falešné doklady pro dívky, které jdou do zahraničí (Chmelík, 2003, s. 65). Ženy bez domova na tyto podvodné obchody většinou naletí pod vidinou snadného a vysokého výdělku, neboť se na ulici ocitají v určité ekonomické deprivaci a snadný výdělek pro ně může být klíčový ve strategii „přežití“.

Pro svou celkovou sociální a ekonomickou situací jsou ženy bez domova velmi zranitelné a pro obchodující osoby snadnou kořistí, což dokládá také teorie typologie obětí obchodovaných lidí, mezi které patří:

- ženy, muži i děti,
- lidé, kteří pocházejí z neuspokojivého či nefungujícího prostředí,
- osoby žijící v chudobě,
- pracovní migranti,
- lidé příslušející k marginalizované skupině
- osoby mající za sebou zkušenost ústavní péče
- lidé, kteří nedisponují informacemi či je nedokáží získávat (např. vlivem nižšího intelektu, života v sociálně vyloučené lokalitě, duševní choroby apod.)
- uživatelé drog
- osoby, které se dobrovolně živí prostitucí (MPSV, 2007)

Z výše uvedených skupin potenciálních obětí obchodu s lidmi je patrné, že ženy bez domova jsou skupinou velmi ohroženou, neboť mezi nimi nalezneme převážně ženy, které zmíněné znaky vykazují. Pokud jsou navíc ženy k poskytování sexuálních služeb přinuceny, jedná se o trestný čin „kuplířství“ a pachateli hrozí trest odnětí svobody až na 8 let. V případě, že pachatel způsobí oběti újmu na zdraví, trest může být až ve výši 12 – ti let (Zákon č. 40/2009Sb., Trestní zákoník, §189).

Rozšířenou formou vykořisťování je ale mezi lidmi bez domova také nucení k „žebření“ (La Strada, nedatováno). Na ulici k němu dochází často v partnerských vztazích, kdy např. muž nutí ženu, aby chodila „žebřit“, neboť dle jeho mínění žena vyžebří více, než by se podařilo jemu samotnému. Všechny vydělané peníze však následně ženě zabaví či je s ní smění za určitou drogu, na které je žena závislá.⁵

⁵ Viz. poznámka pod čarou 1

4.2.5 Násilí ze strany policie, bezpečnostních agentur a veřejných orgánů

Kolářová (2015, s. 7) uvádí, že zdrojem násilí na ženách bez domova nejsou pouze partneři těchto žen a široká veřejnost, ve které se ženy pohybují, ale také samotná policie, která by měla důstojnost a životy těchto žen spíše chránit. Násilí na ženách bez domova se dopouští také jiné authority, se kterými se ženy dostanou do kontaktu, např. úřady. (Jasinski, Wesely, Mustaine, Wright, 2005, s. 3)

5 METOLOGIE EMPIRICKÉHO VÝZKUMU

V předchozí části práce byly stanoveny výchozí teorie definující bezdomovectví, dále pak specifika ženského bezdomovectví a jednotlivé formy násilí, které ženy bez domova zažívají. V následující empirické části autorka vychází z výše zmíněných teoretických poznatků, které tvoří kostru celé práce. Z dostupné literatury, která se věnuje násilí na ženách bez domova, však není patrné, jakým způsobem ženy bez domova prožité násilí řeší, kdo a jak jim v řešení pomáhá, co ženám brání násilí řešit a co se naopak při řešení osvědčilo. V následující části tedy bude teoretická část doplněna kapitolou, ve které budou jednotlivé otázky zodpovězeny. V empirické části bude popsán účel výzkumu, hlavní výzkumná otázka a dílčí podotázky, pomocí kterých budou získána data k dosažení stanoveného cíle práce. Výzkumná část je vedena na základě stanovené výzkumné strategie.

5.1 Účel výzkumu a výzkumné otázky

Cílem empirické části je **zjistit, jaké jsou bariéry a předpoklady řešení násilí páchané na ženách bez domova**, což je také základní výzkumnou otázkou. Tento hlavní výzkumný cíl je dále členěn do jednotlivých dílčích cílů:

- Zjistit, jaké jsou formy násilí páchané na ženách bez domova.

Tento dílčí cíl je již podrobně rozpracován v teoretické části. Do empirické je však zařazen z důvodu ověření již získaných poznatků a případné doplnění o poznatky nové.

- Zjistit, zda a jakým způsobem ženy bez domova prožité násilí řeší.
- Zjistit, jaké jsou bariéry v řešení násilí. Jednak osobní bariéry dané ženy, a také bariéry, které stojí na straně systému poskytované pomoci.
- Zjistit, co nebo kdo ženám, které násilí prožily, v řešení násilí pomohlo/l.
- Zjistit, jak si ženy bez domova představují optimální pomoc při řešení násilí.

5.2 Plán výzkumu

Výzkum bude realizován na dvou souborech. Prvním souborem jsou ženy bez domova, které zažily některou z forem násilí. Do tohoto vzorku budou zahrnuty jak ženy, které žijí bezprostředně na ulici, tak také ženy, které využívají některou ze sociálních služeb či jiné pobytové zařízení, a tudíž se dle definice FEANTSA mezi lidi bez domova také řadí. Druhým souborem jsou sociální pracovníci neziskových organizací a sociální kurátoři, kteří

s těmito ženami přicházejí denně do kontaktu a zkušenosti s násilím na ženách bez domova mají zprostředkované. S druhou zmíněnou skupinou budou provedeny expertní rozhovory. Do zkoumaného vzorku expertních rozhovorů budou zahrnuti pracovníci z různých pracovišť a pracovních pozic. Výzkum na souboru pracovníků bude proveden ve třech městech České republiky: Praze, Olomouci a Plzni.

Výběr zkoumaných souborů je účelový. V první fázi výzkumu budou osloveni sociální pracovníci neziskových organizací a sociální kurátoři, se kterými budou provedeny expertní rozhovory a následně bude využita metoda „sněhové koule“, kdy skrze tyto pracovníky dojde k vytipování vhodných žen bez domova, které zažily nějakou z forem násilí, a které jsou ochotné a schopné o prožitém násilí hovořit s výzkumníci. Základní předpoklad výzkumu je, že ženy bez domova zažily toto násilí v průběhu stavu bezdomovectví, nikoliv před jeho vznikem.

Ve druhé fázi výzkumu budou osloveny ženy, které byly vytipovány pracovníky, a také ženy, které na základně bezprostředního pozorování na ulici vykazují známky bezdomovectví. Oběma referenčním skupinám budou položeny otázky zjišťující výše zmíněný cíl a jednotlivé dílčí cíle. Získaná data budou analyzována a jejich výsledky následně interpretovány. V závěru práce bude provedena komparativní analýza získaných dat mezi ženami bez domova a sociálními pracovníky/sociálními kurátory a budou stanovena doporučení ze strany výzkumnice, jakým způsobem podpořit překonání bariér a umožnit tak lépe ženám bez domova násilí, které je na nich pácháno, řešit.

5.3 Metody získávání dat

Za metodu získávání dat byl zvolen kvalitativní typ výzkumu, tedy takový, který pro dosažení výsledku nevyužívá statistické či jiné kvantifikační metody (Hendl, 2008, s. 48). Výzkum je prováděn formou „*polostrukturovaných rozhovorů, jehož cílem je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu*“ (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 13).

Při polostrukturovaném rozhovoru jsou stěžejní předem stanovená témata či seznam otázek, které se dají během rozhovoru modifikovat a dále rozvíjet (Hendl, 2008, s. 174).

Při analýze dat je využívána metoda otevřeného kódování, tedy taková, kdy je daný text, v tomto případě přepsaný rozhovor dále rozdělen na jednotlivé fragmenty. Těmto fragmentům jsou dále přidělena jednotlivá označení, tedy slova či sousloví, kterými se vytvoří tzv. kód. Přidělený kód typicky vystihuje daný fragment. Jednotlivé kódy se dále seskupují v tzv. kategorie. Pod každou kategorií jsou řazeny kódy s určitou podobností. Na závěr tohoto procesu je využita technika „vyložení karet“. Skrze techniku „vyložení karet“ dochází k interpretaci získaných dat, které byly získány z provedených rozhovorů. Technika „vyložení karet“ je taková, kdy je sestavena určitá struktura, ve které dochází k převyprávění obsahů jednotlivých kategorií (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 226).

5.4 Časový plán

červen 2015	<ul style="list-style-type: none">• Přípravná fáze I.• Zadání projektu diplomové práce
červenec - říjen 2015	<ul style="list-style-type: none">• Přípravná fáze II.• Studium zdrojů
listopad 2015 - červenec 2016	<ul style="list-style-type: none">• Přípravná fáze III.• Teoretická část práce a návrh výzkumu
srpen - listopad 2016	<ul style="list-style-type: none">• Realizace výzkumu I.• Sběr dat
prosinec 2016 - leden 2017	<ul style="list-style-type: none">• Realizace výzkumu II.• Analýza a interpretace dat
únor - září 2017	<ul style="list-style-type: none">• Realizace výzkumu III.• Výsledky analýzy

5.5 Procedura sběru dat

Mezi zkoumané soubory bylo zahrnuto 8 sociálních pracovníků neziskových organizací a sociálních kurátorů pracujících s ženami bez domova. Tito pracovníci jednají s ženami bez domova na různých pracovních pozicích. Výzkum byl proveden ve třech městech České republiky: v Praze, Olomouci a Plzni, především z důvodu odlišných velikostí měst a počtu obyvatel. Zatímco v Praze je nabídka sociálních služeb velice pestrá, v Plzni a Olomouci je tato nabídka výrazně omezenější, což může hrát svoji roli v přístupu k řešení násilí, které ženy bez domova ve svých životech zažívají.

V následující tabulce jsou zobrazeni jednotliví pracovníci, jejich pracovní pozice, na které jsou zařazeni a místo výkonu jejich práce.

Tabulka č. 1: Seznam respondentů z řad sociálních pracovníků/sociálních kurátorů

Pracovník	Pracovní pozice	Místo pracoviště
Armáda spásy	Vedoucí přímé práce	Praha
In IUSTITIA	Terénní sociální pracovnice	Praha
ÚMČ	Sociální kurátorka	Praha
Naděje	Vedoucí sociální pracovnice	Praha
Charita	Sociální pracovnice v pobytové službě	Olomouc
Charita	Vedoucí pracovník terénní služby	Olomouc
Charita	Sociální pracovnice v denním centru	Plzeň
Charita	Sociální pracovnice v pobytové službě	Plzeň

Zdroj: Vlastní

Dalším zkoumaným souborem jsou ženy bez domova. Jedná se o 8 žen využívajících různých způsobů bydlení. Následující tabulka vypovídá o místě pobytu a způsobu bydlení. Výzkum v populaci žen bez domova byl prováděn anonymně ve dvou městech České

republiky, v Praze a Plzni. Ve zbývajícím městě Olomouci, kde byl prováděn výzkum také se sociálními pracovníky, nebyl výzkum s ženami bez domova uskutečněn z důvodu nedostupnosti respondentek.

Tabulka č. 2: Seznam respondentek z řad žen bez domova

Žena bez domova	Způsob bydlení
Žena A	Squat
Žena B	Noclehárna
Žena C	Autogaráž
Žena D	Stan
Žena E	Ubytovna
Žena F	Noclehárna
Žena G	Azylový dům
Žena H	Noclehárna

Zdroj: Vlastní

5.6 Analýza dat

Během získávání dat byl pořízen zvukový záznam rozhovorů, ze kterého následně vznikla doslovná transkripce. Získaná data byla analyzována nejdříve způsobem vytvoření jednotlivých kódů. Jednotlivé kódy byly sloučeny v kategorie, které představují jednotlivá hlavní témata, která jsou dále analyzována technikou „vyložení karet“, jejichž princip autorka již popsala výše. V rámci jednotlivých kategorií jsou interpretovány jejich subkategorie. K analýze dat byly využity pouze kategorie relevantní ke zkoumanému cíli.

Na závěr byla provedena komparativní analýza obou zkoumaných souborů, z které autorka vyvozuje závěry provedeného výzkumu.

5.7 Analýza dat v souboru sociálních pracovníků/ sociálních kurátorů

5.7.1 Formy násilí

Mezi první identifikovanou kategorií patří *formy násilí*, které jsou na ženách bez domova páčány. Sociální pracovníci/kurátoři identifikovali mnoho forem násilí, mezi kterými zmínili především *znásilnění*, *partnerské násilí*, které bylo *fyzického*, *psychického* a *ekonomického* charakteru. Dále pracovníci zmínili *obchodování s lidmi*, specificky pak

nucení k vykonávání prostituce. Další formou násilí, které ženy na ulici z pohledu pracovníků zažívají je *policejní násilí* a hrubost ze strany *zdravotníků*. K častému násilí dochází přímo v *bezdomovecké komunitě*. Toto násilí je *verbálního* či *fyzického* charakteru a často k němu dochází mezi ženami v komunitě. V bezdomovecké komunitě se také často objevují *krádeže*, které provádí jednotliví lidé bez domova navzájem mezi sebou. S násilím se ženy bez domova potýkají také ze strany *majoritní společnosti*, která na ně útočí především *verbálně*, či se od žen *záměrně separují*. Násilí ženy zažívají také ze strany svých *známých a přátel*. Zcela nejčastější formou bylo uvedeno násilí partnerské, které však nelze kvantifikovat, neboť pracovníci se setkávají s mnoha ženami, které zažívají různé formy násilí s různě odlišným stupněm intenzity.

5.7.2 Reakce na násilí a jeho prožívání ze strany obětí

Dotazovaní respondenti uvedli, že z rozhovorů s ženami bez domova vyplynulo, že násilí, které se týká sexuální oblasti, si ženy někdy *neuvědomují*. I když dojde k nedobrovolnému pohlavnímu styku, ženy si nepřipustí, že ve skutečnosti šlo o znásilnění. Respondenti dále uvedli, že se setkávají s tím, že ženy považují násilí, které je na nich pácháno za *oprávněné*, tedy, že si ho, dle žen, samy zasloužily a nesou zodpovědnost za jeho vznik. Násilí pak dle respondentů ženy považují za jistou *normu*, která se s bezdomovectvím pojí. Mezi ženami bez domova panuje *strach z mladších bezdomovkyň v komunitě*, které pro ně představují bezpečnostní hrozbu. Ženy mají také *strach z mužů*, kteří jsou *přítomni v sociálních službách*, které ženy navštěvují. Z potenciálního násilí, které ženám hrozí, mají *obavu ze znásilnění*. Ženy dle respondentů prožité násilí často *bagatelizují* a nevnímají jej v jeho plné a reálné intenzitě. S tím se pojí také to, že ženy násilníka, který se na nich násilí dopustil, *omlouvají a jeho chování obhajují*. Někdy ženy bez domova na násilí reagují způsobem, že se dočasně před násilníkem *ukryjí v sociálních službách* pobytového charakteru, a to nejen v případě, kdy k násilí již došlo, ale také když je žena potenciálně násilím ohrožena.

5.7.3 Vlivy/spouštěče násilí

Ve svých výpovědích jednotliví respondenti uváděli, že z kontaktu s ženami bez domova vyplynulo, že existují určité faktory, které ke vzniku násilí přispívají a posilují jej. Jsou jimi *návykové látky*, ať už na straně agresora nebo i ženy bez domova, která se následně stává obětí násilí. Jedna respondentka uvedla, že dalším spouštěčem násilí je *psychiatrické*

onemocnění ženy bez domova, pod jehož vlivem se žena chová způsobem, který působí na agresora dráždivě a on poté na ženu verbálně útočí. Dalším výrazným spouštěčem dle respondentů bývá *provokativní chování žen*, které se projevuje určitou drzostí těchto žen, na základě které dochází k jejich napadení. *Žárlivost partnera* bývá jedním z dalších vlivů, které přispívá ke vzniku násilí. Posledním důvodem k napadení ženy bývá *snaha o vlastní prospěch dané ženy*. Tento jev je přítomen především v bezdomovecké komunitě mezi ženami, které jsou zvyklé určité prostředky na ulici sdílet. Pokud však žena sleduje vlastní prospěch, stává se obětí násilí ze strany ostatních žen.

5.7.4 Způsoby řešení násilí

Ženy bez domova jako způsob řešení násilí dle respondentů volí *odchod od násilného partnera*. V některých případech se rozhodnout k násilnému incidentu *přivolat policii* a násilí řešit právní cestou. Ženy bez domova pro řešení problematiky násilí vyhledávají také *sociální pracovníky*, ať už z neziskových organizací či v rámci úřadu sociálního kurátora. Ženy však mnohdy téma násilí neřeší jako samostatné téma, ale hovoří o něm v souvislosti s dalšími problematikami. Řešení, které ženám sociální pracovníci poté poskytnou, je buď na úrovni poradenského či terapeutického rozhovoru, odesláním do jiné sociální služby, či s nimi řeší praktické záležitosti, jako je zprostředkování právního zastoupení a doprovody k orgánům činným v trestním řízení.

5.7.5 Bariéry v řešení násilí

5.7.5.1 Bariéry na straně žen bez domova

Ženy bez domova se na ulici mnohdy pohybují v rámci bezdomovecké komunity, ve které mají vybudovanou vlastní vztahovou síť. Fakt, že by měly ohlásit násilí, které na nich bylo spácháno, nějaké vyšší autoritě pro ně není reálné, neboť se musí v této komunitě i nadále pohybovat. Výraznou bariérou v řešení násilí je tak fakt, že ženy *dbají na vlastní pověst v komunitě*, aby nebyly vnímány jako ty, které někoho udaly. Ženám také v nahlášení násilí brání jejich *vlastní způsob života (vlastní osobnost)*, ve kterém se objevují drogy, alkohol či jiné patologické jevy. Ženy tak dle respondentů mají pocit, že nemají právo násilí hlásit, neboť samy nežijí bezproblémovým životem.

Dalším faktorem, který ženám brání v řešení násilí, je *odkládání tohoto řešení*. Jedna respondentka uvedla, že se ženy o prožitém násilí zmiňují, když jim představuje sociální službu, která se na problematiku násilí specializuje. Respondentka dále uvedla, že když byly ženy dotázány na okolnosti násilí či měly strávit delší čas hovorem o násilí, často docházelo k tomu, že se ženy snažily odložit termín takového druhu konzultace s argumentem, že aktuálně nemají na delší konzultaci dostatek času. Na stanovený *termín konzultace se však mnohdy nedostavily*, neboť již řešily jinou, pro ně aktuální situaci, především, aby si *zajistily své základní potřeby*. Se *zvyšujícím se časovým odstupem* od prožitého násilí pak měly ženy menší motivaci o násilí hovořit.

Jednou z dalších bariér v řešení je *neochota žen jednat s úřady*, neboť často nemají doklady, pracují nelegálně či bydlí na místech, která nejsou k bydlení určena. Kontakt s policií je pak pro ně mnohdy nepředstavitelný, neboť mají obavu, že by mohly být ve své nelegální činnosti odhaleny. V kontaktu s policií jim brání také *strach*, který z ní mají.

Žena bez domova mnohdy nevěří tomu, že by se násilí dalo nějakým způsobem řešit, což jí brání v tom, aby se o to vůbec pokusila. Činí tak také na základě negativní zkušenosti např. s policií, která mnohdy zaujala velmi laxní postoj k oběti násilí.

Ženám bez domova brání násilí řešit také jejich *blízký vztah k násilné osobě*, na které jsou určitým způsobem závislé, ať už citově či ekonomicky. Mnohdy se také stává, že se oběť rozhodne násilí řešit a agresora dokonce opustí, následně se *k němu však vrací* a cyklus násilí se opakuje. K návratu k násilníkovi dochází především proto, že *oběť věří v agresorovu změnu*. Když se oběť nevrátí ke konkrétnímu pachateli násilí, stává se, že se vrátí do prostředí, které násilí generuje a oběť je tak vystavena dalším útokům, i od jiných osob, než jen agresora, se kterým již mají nějakou násilnou zkušenost.

Pokud se jedná o partnerské násilí, dle respondentů brání ženám v řešení již jakási *přivyklost na toto násilí*. Oběti již znají intenzitu takového násilí a vědí, co od agresivního partnera mají očekávat. Ten je naopak *chrání před potenciálním násilím*, které by mohlo přijít zvenčí, a které by pro ženy bylo neznámé a neočekávané. Motivací, proč s násilným partnerem zůstávají ve vztahu a násilí nechtějí řešit je také to, že se *bojí samoty*, která by po opuštění partnera nastala. Dalším důvodem neřešení násilí je *mnohočetnost problémů*, které žena na ulici musí řešit, a které ji k násilnému partnerovi také poutají.

Ženy bez domova mívají obecně *potíže jednotlivé záležitosti dokončovat*. Když se tedy rozhodnou násilí řešit, často toto řešení nedovedou ke zdárnému konci, neboť přestanou např. spolupracovat s institucemi, které jim v dané záležitosti poskytly nějakou formu pomoci.

K řešení násilí je mnohdy zapotřebí, aby oběť násilí změnila své místo pobytu, neboť je město, ve kterém žena bydlí, příliš malé a bezdomovecká komunita je příliš provázaná. Dané ženě by tedy hrozilo, že i kdyby se rozhodla násilí řešit a od násilného partnera např. odejít, byla by velká šance, že ji agresor objeví a bude se na ženě dopouštět dalšího násilí. *Ke změně místa pobytu však oběti nejsou příliš ochotné*, což řešení násilí komplikuje.

Oběti násilí, které se mezi ženami bez domova vyskytují, mají *strach ze msty agresora*, což zásadním způsobem přispívá k neřešení prožité násilné situace.

V řešení násilí ženám bez domova také brání *komunikační bariéra*. Ženy na ulici mívají občas problémy s vyjadřováním, čímž dochází na úradech a v různých institucích k jejich nepochopení a např. jejich následnému odmítnutí.

Ženám bez domova v řešení násilí brání také *stud* za prožité násilí, což pro ně mnohdy v řešení představuje nepřekonatelnou překážkou.

5.7.5.2 Vnější bariéry řešení násilí

Za vnější bariéry, které brání ženám bez domova násilí efektivně řešit, respondenti označili *sociální služby pro osoby bez domova, které jsou společné jak pro ženy, tak pro muže*. Ženy mají ostych společné služby využívat, neboť mají z mužů přítomných ve službách strach, což je mnohdy důvod, proč tyto služby nevyužívají. Ženy se tak následně nedostanou k sociálnímu pracovníkovi, kterému by se mohly s prožitým násilím svěřit.

Další bariérou je dle respondentů *nedostatečnost sociální práce*. Když se žena obrátí na některou ze sociálních služeb, ve kterých působí převážně sociální pracovníci, není zaručeno, že na místě bude ženě poskytnuta adekvátní pomoc, neboť k úspěšnému řešení násilí je mnohdy zapotřebí dalších specialistů, kteří by s ženou měli také pracovat. Z dalších profesí jsou to především psychologové, lékaři a jiní odborníci.

Další z faktorů, které ženám bez domova brání prožité násilí řešit, je jejich *neinformovanost o poskytovaných službách*. Ženy nemají představu, kdo by jim s násilím mohl pomoci, na koho by se měly obrátit či komu by se mohly svěřit.

Ženám bez domova brání v řešení násilí takové násilí, které na nich bylo *spácháno již v dávné minulosti*. Tento typ násilí se již mnohdy nedá řešit soudní cestou, neboť bývá již promlčené. V takovém případě tedy může nastoupit jen psychologická péče, která je zaměřená na zpracování prožitých traumat.

Jako další bariéru bránící ženám násilí řešit uvedli respondenti *nedostatečnou kapacitu poskytovaných služeb*, především krizových bytů, kam by se mohly ženy uchýlit v případě akutního ohrožení, a kde by jim byla nabídnuta komplexní péče v krizi.

Respondenti také uvedli, že je to i rodina oběti, která jí klade určité překážky v řešení, kterou by si oběť např. představovala tak, že půjde bydlet k rodině, čímž se od násilníka odpoutá. *Rodina jí však stanovuje podmínky přijetí*, které ženě bez domova nevyhovují. U žen bez domova bývá také častým jevem *absence rodinných vazeb*, která k neřešení násilí také přispívá. Ženy tak často nemají nikoho, komu by se se svým problémem mohly svěřit, a kde by mohly hledat útočiště. S rodinou ženy mnohdy nebývají v kontaktu, protože se za své bezdomovectví stydí.

Další bariérou v řešení násilí je velmi *pasivní přístup policie k řešení násilí*, které bylo spácháno na ženách bez domova. V případech, kdy dochází k výsledku ženy policií, dochází současně také k její *retraumatizaci*, což přispívá k tomu, aby žena prožité násilí na policii neohlašovala.

Dle respondentů *chybí* v oblasti sociálních služeb množství *specializovaných organizací*, které by dokázaly ženám bez domova účinně pomoci.

Velmi zásadní bariérou v řešení násilí je *přístup k bydlení*, které by ženě mohlo poskytnout bezpečné místo před násilím. Jednou z překážek k získání bydlení jsou pak vysoké provize, které se poskytují realitním kancelářím, které bydlení zprostředkovávají. S tím souvisí také *absence jakéhokoliv bezpečného zázemí*, kde by žena bez domova mohla přebývat.

Výpovědi respondentů, kteří uvedli nejčastější bariéry v řešení násilí, jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka č. 3: Výpovědi pracovníků: Bariéry v řešení násilí na straně oběti vs. vnější bariéry v řešení

Bariéry v řešení násilí na straně žen bez domova	Vnější bariéry řešení násilí
Důraz na vlastní pověst v komunitě	Společné sociální služby pro ženy i pro muže
Odkládání řešení násilí	Neinformovanost žen o poskytovaných službách
Uspokojování aktuálních potřeb	Nedostatečnost sociální práce
Osobnost oběti/patologický způsob života	Násilí proběhlé v dávné minulosti
Časový odstup od násilného incidentu	Nedostatečná kapacita služeb
Vyhýbání se institucím/úřadům	Kladení podmínek pomoci ze strany rodiny
Nedůvěra oběti v řešení násilí	Pasivní přístup policie k řešení násilí
Blízký vztah k násilníkovi	Retraumatizace oběti při řešení násilí
Strach z policie	Absence specializovaných služeb
Ochrana oběti agresorem před vnějším ohrožením – partnerské násilí	Absence bezpečného prostředí
Obava ze samoty	Překážky v získání bydlení
Mnohočetnost problémů	Absence rodinných vazeb
Návrat k násilníkovi (důvěru jeho změnu)	Komunikační bariéra
Potíže s dokončením řešení násilí	
Neochota oběti měnit místo pobytu	
Strach ze msty agresora	
Pocity studu za bezdomovectví	
Návrat oběti do násilného prostředí	
Ostych oběti požádat někoho o pomoc	

Zdroj: vlastní

5.7.6 Pozitiva/předpoklady řešení násilí

Na dotaz, co ženám pomáhá násilí řešit a co se již v jejich praxi osvědčilo, respondenti odpověděli, že je to např. *pobyt v AD*, tedy v pobytové sociální službě, kde se s obětí násilí pracuje více individuálně. Ženě je poskytnuta jedna klíčová pracovnice, která s ní řeší jednotlivé záležitosti. Je tedy více pravděpodobné, že se podaří oběti se svou klíčovou pracovnící navázat důvěrný vztah a začne řešit i velmi intimní záležitosti, mezi které patří také násilí. Dalším pozitivem při řešení násilí jsou vznikající specializované *služby pouze pro ženy*, ženy tak mají menší ostych službu vyhledat a násilí začít řešit. Vznikají také terénní služby zaměřené přímo na řešení násilí na ženách bez domova. V praxi se pak osvědčuje *představení služeb ženám* v jejich přirozeném prostředí, ženy tak mají větší příležitost začít o násilí hovořit. Respondenti za další pozitivum při řešení násilí označili *psychologickou péči*, která ženám pomáhá se s prožitým násilím lépe vyrovnat. Další z věcí, která se během řešení násilí respondentům osvědčila, je možnost odeslat oběť do některých z návazných služeb, kde jsou schopni oběti násilí poskytnout účinněji a širší pomoc, než by toho byli schopni samotní respondenti. Velmi pozitivně respondenti při řešení násilí vnímají *multidisciplinárnost týmu*, který může daný případ vzájemně konzultovat a oběti násilí tak efektivněji pomoci. Vhodným opatřením při řešení násilí je dle respondentů také *institut vykázaní*, který je uplatnitelný také na nebytové prostory, u partnerského násilí tedy lze vykázat pachatele nejen ze společné domácnosti, ale také z míst jako jsou např. squaty a další. Osvědčeným nástrojem pomoci se staly také *doprovody oběti na úřady či policii*, které poskytují některé sociální služby. Oběť se v rámci institucí mnohdy setkává s přístupem, který vede k sekundární viktimizaci⁶. Přítomnost třetí osoby u jednání tak většinou znamená přívětivější přístup úřadů a policie k oběti.

V rámci zjišťování otázky, za jakých předpokladů ženy násilí řeší, respondenti uvedli, že o násilí ženy hovoří především v rámci *nějakého jiného problému*, ze kterého problematika násilí vyplývá.

⁶ **Sekundární viktimizace** „je traumatizace oběti vznikající až po ukončení trestního činu v důsledku reakcí a chování sociálního okolí“ (Sejbalová, Reguli, 201, s. 19).

Dalším předpokladem k řešení násilí je *bezpečné místo*, kam se žena může uchýlit během působení násilí a které také působí jako prevence před dalším potenciálním násilím.

5.7.7 *Optimální pomoc*

Další zkoumanou oblastí výzkumu byla otázka optimální pomoci při řešení násilí, tedy, co by pomohlo v tom, aby ženy bez domova prožité násilí začaly úspěšně řešit. Za vhodné opatření respondenti považují zřizování služeb, které budou určeny *pouze pro ženy* a ženy se tam tak budou cítit bezpečně. Dle jedné respondentky není vhodné jednotlivé programy pro ženy bez domova koncentrovat v rámci jedné služby, neboť tak ženy nejsou motivované se aktivně podílet na řešení své situace. Dalším vhodným opatřením je zapojení do řešení *multidisciplinární týmy* včetně *psychologa*, které budou na řešení jednotlivých případů spolupracovat a vytvářet tak individuální plán pomoci pro konkrétní osobu. Za vhodné opatření při řešení násilí na ženách bez domova respondenti považují *informovat sociální pracovníky o poskytovaných službách*. Dalším optimálním opatřením je, dle respondentů, *krizová pobytová služba*, která by byla ženám *přístupná 24 hodin/denně*. Kapacita těchto služeb je velmi omezená a často nedostupná lidem bez domova. Za vhodný přístup při práci s ženami bez domova respondenti považují *komplexnost*. Jelikož ženy bez domova často řeší několik problému souběžně, nestačí s nimi pracovat pouze na řešení násilí, ale je třeba jejich situaci řešit komplexněji. *Legislativní opatření a vstřícný přístup ze strany úřadů a policie* mohou také zásadně přispět k efektivnějšímu řešení násilí na ženách bez domova. Vhodným opatřením by bylo také poskytnout ženám *bezpečné zázemí*, kde by mohly přebývat. Optimálně by ženy měly mít také stabilní *sociální oporu* ve svém okolí. Účinným nástrojem při řešení násilí by dle respondentů byla také *osvětová činnost*, která by na daný problém upozorňovala. Představu o konkrétních krocích v rámci osvětové činnosti však respondenti neměli. Vhodným opatřením při eliminaci násilí na ženách bez domova je *prevence bezdomovectví*.

Dle respondentů tím dojde k zabránění příležitosti na ženách bez domova násilí vůbec začít páchat. Vhodným opatřením by byla také *prostupnost služeb*, kdy by se s ženou pracovalo od prvního kontaktu, který by byl navázaný v jejím přirozeném prostředí, a následně by žena byla vedena přes denní centrum až k pobytové službě. Tato prostupnost služeb by zároveň pružně reagovala na aktuální situaci ženy. Při zjištění násilí by tedy žena byla ihned vedena sociálními pracovníky do vhodné služby, kterou aktuálně potřebuje.

5.7.8 Postoj oběti k agresorovi

Dle respondentů se ženy bez domova, které prožívají násilí v partnerském vztahu, vztahují k násilníkovi jako k někomu, kdo jim *poskytuje ochranu před násilím*, které by mohlo přijít z vnějšku. Ženy tak snášejí často i brutální násilí ze strany partnera, neboť si uvědomují, že pro ženu je pobyt na ulici sám o sobě velmi nebezpečný. Násilný partner představuje pro ženy také *zdroj obživy*, díky čemuž můžou ženy na ulici přežít. Žena zažívající partnerské násilí ze zkušeností respondentů také oceňuje partnera jako někoho, kdo o ni *dobře pečuje*, i přesto, že jí psychicky a fyzicky ubližuje. Někdy má žena bez domova vůči násilnému partnerovi ambivalentní postoj, který se projevuje např. tím, že se před agresorem ukryje v pobytové službě a následně jej kontaktuje, aby mu sdělila, kde se nachází, čímž se dobrovolně vystaví opětovnému násilí, kterému musí čelit. Někdy žena také hovoří o tom, jaké kroky podnikne, aby se působení dalšího násilí uchránila, ale stanovené kroky nikdy neuskuteční.

5.8 Analýza dat v souboru žen bez domova

5.8.1 Formy násilí

Prvním tématem identifikovaným u žen bez domova je forma násilí, kterou ženy během svého bezdomovectví prožily či stále prožívají. První z forem násilí, kterou ženy zažily, je *partnerské násilí*. Ženy uvedly, že jejich partner se na nich dopouštěl fyzického násilí, ekonomického násilí, ale také sexuálního ve smyslu *obchodu s lidmi*, kdy nutil ženu provozovat prostituci. Další formou násilí, které ženy na ulici zažily, je *sexuální obtěžování* ze strany majority. Ženy popisovaly situace, kdy je na ulici zastavil neznámý muž a vyžadoval po nich sexuální služby, když ženy odmítly tento typ služeb poskytnout, byly mnohdy těmito muži pronásledovány.

Dále se ženy setkaly s *předsudečným násilím* v podobě fyzických a verbálních útoků ze strany majority. Ženy měly zkušenost i se *sexuálním násilím* v podobě znásilnění, jednak ze strany majoritní společnosti, ale také např. *ze strany známého*, který se pohyboval v bezdomovecké komunitě. Ženy se setkaly také s *krádeží*, kdy jim byly odcizeny věci jednak majoritou, ale také členy jejich vlastní komunity. Velmi negativně ženy na ulici vnímají, když se od nich majoritní skupina obyvatel *záměrně distancuje*, děje se tak např. v MHD, kdy si lidé od žen bez domova odsedávají či od nich *záměrně odcházejí*. K častému násilí dochází také přímo v *komunitě lidí bez domova*. Ženy uvedly, že zažily verbální útoky či vyhrožování fyzickým napadením ze strany bezdomovců. Jedna respondentka také uvedla, že byla *obchodovanou osobou*, nucenou poskytovat sexuální služby, během výkonu nucené prostituce pak musela několikrát čelit *výhrůzkám zabití*. Jako další formu násilí respondentky uváděly násilí, které zažily *ze strany úřadů, policie*, ale také *sociálních služeb*. Zkušenosti s psychickým násilím ženy měly také ze strany majority, kdy došlo k *vydírání a zastrasování* ze strany nájemce bytu. Poslední formou násilí, které respondentky uvedly, bylo *podvodné jednání* opět ze strany majority, týkající se především zkušenosti s *nájemci nemovitostí*, kdy např. žena byla po zaplacení nájmu bezdůvodně vypovězena z bytu, aniž by jí bylo nájemné vráceno. Jedna žena byla na nátlak nájemce přinucena vzít si úvěr, který jí byl následně nájemcem zabaven.

5.8.2 Reakce na násilí a jeho prožívání ze strany oběti

Reakce obětí na prožité násilí byly velmi individuální. Někdy reakce přišla bezprostředně jako odezva na prožité násilí, u některých se však projevila až později. Jednou z reakcí na násilí bylo okamžité *volání o pomoc* ze strany oběti násilí. Jedna z respondentek použila *verbální obranu*, kterou zareagovala na verbální útoky, které byly mířeny na její osobu. Reakcí oběti bylo také to, že se dané násilné situaci zcela *podvolila* a řešila ji až následně, jakmile byla v bezpečí.

V dalších výpovědích ženy zmínily, že nebyly schopny reagovat nijak, neboť byly v šoku, cítily se zoufale a bezmocně. Někdy ženy prožívaly velký strach z fyzického napadení ze strany policie. Respondentky, které zažily verbální útoky či záměrnou separaci ze strany majority popisovaly velké *pocity ponížení*. Dále ženy uvedly, že po prožitém násilí pociťovaly *lítost* či měly *pocity vlastního pochybení*. Z reakcí, které ženy měly delší dobu po prožitém násilí, ženy uvedly, že se začaly vyhýbat místům, které by pro ně mohly být potenciálně nebezpečné, měly obavu z nocování venku a z pohybu na ulici ve večerních hodinách, dalšímu násilí se tedy snažily předejít. Respondentky uvedly, že měly strach z dalšího napadení. Někdy žena reagovala způsobem, že se snažila vzpomínky na prožité násilí vytěsnit a zcela zapomenout. Respondentky samy subjektivně vnímají, že je žena na ulici více ohrožená než muž. V případě, kdy se respondentka rozhodla oznámit násilný či podvodný incident na policii, provázely ji velké obavy z průběhu vyšetřování.

5.8.3 Vlivy/spouštěče násilí

Respondentky označily *návykové látky* jako zdroj vzniku násilí, neboť se násilí často odehrávalo, když byl násilník pod vlivem této návykové látky. Dalším faktorem, který měl vliv na vznik násilí, byla *zima*, které musela oběť čelit a na základě čehož se rozhodla, že využije nabídku noclehu u násilníka, který na ni později zaútočil. Jedna respondentka uvedla, že spouštěčem může být *zranitelná oběť*, která je velmi slabá, a proto se jí násilník nebojí ublížit. Značným lákadlem je pro ženu bez domova *nabídka bydlení*, na jejímž základě však může dojít k násilnému incidentu. Žena na ulici touží po tom, mít se kam ukrýt a kde přebývat, mnohdy se tedy stane, že uvěří zcela neznámému člověku, který se později stane pachatelem násilí. Dalším faktorem, který k násilí přispívá, je *absence rodinných vztahů*. Žena se tak často ocitá sama v bezvýhodné situaci, ve které dochází k násilným incidentům. Při poskytování sexuálních služeb se dle respondentek stává spouštěčem okamžik, kdy zákazník chce, aby mu byla poskytnuta služba zdarma.

Taková situace eskaluje konflikt, který mnohdy násilím končí. V partnerském vztahu pak respondentky uvedly, že bylo častým spouštěčem násilí, pokud žena před násilníkem zatajila *určitý finanční příjem* či finance, kterými mohla v dané době disponovat.

5.8.4 Způsob řešení násilí

Při dotazu, jakým způsobem ženy prožité násilí řešily, respondentky odpověděly, že využily právní způsob řešení násilí, tzn., že daný incident řešily přes *policii*. Mnohdy se však stalo, že se jednalo o *neznámého pachatele* násilí a policie se tím buď dále nezabývala, nebo se jí případ nepodařilo vyřešit. Dalším způsobem řešení byla *spolupráce s neziskovými organizacemi*, v rámci kterých ženy využily konzultace se sociálním pracovníkem/cí, psychologické konzultace či ubytování v azylovém domě, ve kterém se mohly před působením dalšího násilí ukrýt. Dalším způsobem, jakým ženy násilí řešily, byl *útěk od agresora*, díky kterému se jim podařilo přetnout další působení násilí. Jedna respondentka se snažila s násilím vypořádat sama a použila *techniky sebeobranu*, díky kterým se násilníkovi ubránila. Ženy násilnou situaci řešily také se svými *přáteli*, kterým se svěřily, a kteří jim pomohli se s násilným incidentem vypořádat nebo je motivovali vyhledat odbornou pomoc, ať už v rámci sociálních služeb či kontaktováním policie. V mnohých případech při násilných incidentech *zasáhl někdo z komunity lidí bez domova*, kdo ženě pomohl z násilné situace vyváznout. V některých případech však ženy bez domova násilí *vůbec neřešily*, mnohdy se s ním ani nikomu nesvěřily. V některých případech byla výzkumnice první osobou, které se ženy s prožitým násilím svěřily.

V následující tabulce jsou uvedeny případy jednotlivých násilných incidentů jednotlivých žen a následně je také uveden způsob, jakým prožité násilné incidenty řešily.

Tabulka č. 4: Výpovědi žen bez domova: Forma prožitého násilí a způsobem jeho řešení

Forma násilného incidentu	Způsob řešení
Sexuální obtěžování	Policie + nezisková organizace
Sexuální obtěžování + krádež	Policie + neznámý pachatel
Znásilnění	Žádné řešení
Partnerské násilí - fyzické	Policie + nezisková organizace
Partnerské násilí - fyzické	Použití sebeobranu

Partnerské násilí – obchod s lidmi	Útěk od agresora
Násilí v komunitě - verbální	Nezisková organizace
Předsudečné násilí – fyzické + verbální	Policie + neznámý pachatel
Předsudečné násilí - verbální	Verbální sebeobrana
Obchod s lidmi	Nezisková organizace + útěk od agresora
Obchod s lidmi	Policie
Podvodné jednání	Policie
Podvodné jednání	Policie

Zdroj: vlastní

5.8.5 Bariéry v řešení násilí

5.8.5.1 Bariéry na straně žen bez domova

U respondentek bylo také zjišťováno, s jakými překážkami se při řešení násilí potýkaly či stále potýkají. Ženy ve svých odpovědích zmínily, stejně jako respondenti z řad sociálních pracovníků/kurátorů, dva typy bariér. Jednak bariéry, které vychází z nich samotných a jednak bariéry, které jsou kladeny zvnějšku.

Jednou z překážek, která ženám bez domova obecně brání násilí řešit, je předpokládaný *soucit*, se kterým by se dle jejich názoru setkaly a který je jim nepříjemný. Ženy mají také *potíže s důvěrou* v to, že by se násilí vůbec dalo nějakým způsobem řešit. Tato nedůvěra jim pak brání se s řešením násilí jakkoliv zabývat. Nejčastější zmíněnou bariérou, která hraje zásadní roli v neřešení násilí je *strach*. Strach z pronásledování agresorem a jeho msty. Ženy v této souvislosti prožívaly strach o vlastní život. V případě policejního násilí měly ženy obavu, že by se jim mohla policie pomstít, kdyby násilí ohlásily vyšším orgánům. V jednom případě došlo dokonce k nespravedlivému odsouzení oběti, která byla neprávem obviněna z napadení veřejného činitele. Další překážku v řešení násilí respondentky uvedly *absenci sociální opory*. Ženy se tak mnohdy nemají komu svěřit a najít tak útěchu v blízké osobě. Respondentky mají také obavu, že jim obvinění, které vztáhnou vůči agresorovi, *nebude nikdo věřit*. Další bariérou, která ženám brání násilí řešit, jsou pocity *vlastního ponížení a bezmoci*, v případě znásilnění je to pak pocit „pošpinění“, za které se žena *stydí*. Respondentky také uvedly, že *neměly dost sil* na to, aby násilí nějakým způsobem začaly

řešit. *Nedostatek finančních prostředků* je další bariéra v řešení, respondentky uvedly, že nemají dost peněz na to, aby někam dojížděly a na někoho si stěžovaly. Další bariérou je *nedostatek či absence důkazů* k prokázání násilí, respondentky předpokládají, že agresor násilí popře, a ony nemají žádné svědky ani jiný důkazní materiál.

5.8.5.2 *Vnější bariéry řešení násilí*

Z vnějších bariér, které ženám brání násilí řešit je *laxní přístup policie*. Ženy se setkávají s tím, že policie násilí vůbec neřeší nebo udělají minimální úkony jako je vytvoření protokolu, dále se však násilím nezabývají. Ženy jsou také *málo informovány o možnostech řešení násilí*, neví, na koho by se s daným problémem mohly obrátit, a jak by se násilí dalo řešit. Respondentky také sdělily, že mají pocit, že ani sami *aktéři pomoci často nevědí, jaké kroky v řešení násilí učinit*. Další bariéru v řešení násilí tvoří *nedostatečná kapacita a množství služeb*, i když žena požádá některou ze sociálních služeb o pomoc, je z kapacitních důvodů odmítnuta. S tím souvisí také *dlouhé čekací lhůty*, které jsou v sociálních službách přítomny, nejen co se týče pobytových služeb, ale také v rámci denních center. Respondentky uvedly, že denní kapacita lidí, která se dostane na konzultaci se sociálním pracovníkem, je velmi omezena. Respondentky dále uvedly, že již předem předpokládají, že jim nebude nikdo z pomáhajících pracovníků věnovat pozornost, neboť se již v minulosti setkaly s odmítavým přístupem pracovníků. Ženy se setkávají také s *hrubostí ze strany pracovníků* v pomáhajících službách, což přispívá k neochotě žen řešit jakýkoliv problém.

Tabulka č. 5: Výpovědi žen bez domova: Bariéry v řešení násilí na straně oběti vs. vnější bariéry v řešení

Bariéry v řešení násilí na straně žen bez domova	Vnější bariéry řešení násilí
Očekávání soucitu	Laxní přístup policie
Nedůvěra v řešení násilí	Neinformovanost aktérů pomoci o způsobech řešení násilí
Strach	Nedostatečná kapacita a množství služeb
Absence sociální opory	Dlouhé čekací lhůty v sociálních službách

Obava z nedůvěryhodnosti	Hrubost pracovníků
Pocity studu, ponížení a bezmoci	
Nedostatek sil k řešení	
Nedostatek finančních prostředků	
Nedostatek/absence důkazů	

Zdroj: vlastní

5.8.6 Optimální pomoc

Respondentky za představu optimální pomoci označily, že by uvítaly pomoc *specializovaných služeb pro ženy bez domova*. Dále by velmi ocenily *psychickou podporu* v jejich nelehké situaci. Optimální pomocí by pro respondentky byla také *prevence pobytu na ulici*, především v zimě, aby se měly vždy kam uchýlit a přečkat zimu v teple. Jedna respondentka také uvedla, že považuje za vhodné opatření mít u sebe *pepřový sprej*, pomocí kterého by se mohla případně bránit.

5.9 Komparativní analýza zkoumaných souborů

V následující kapitole dojde k porovnání výpovědí obou zkoumaných souborů a následně k vyhodnocení vnímání problematiky násilí na ženách bez domova oběma zkoumanými soubory. Z výsledků analýzy vzejdou doporučení, čemu by sociální pracovníci/kurátoři měli při řešení násilí na ženách bez domova věnovat větší pozornost.

5.9.1 Formy násilí

Při srovnání výpovědí obou zkoumaných skupin, s jakými formami násilí se setkávají, došlo v mnoha případech ke shodě, co se týče aktéra páchané násilí. Rozdíly ve výpovědích však byly v jeho konkrétních formách. Obě zkoumané skupiny uvedly, že ženy bez domova zažívají partnerské násilí, soubor sociálních pracovníků však uvedl, že partnerské násilí páchané na ženách bez domova má formu fyzického, psychického, ekonomického a sexuálního násilí, ve smyslu, že agresor útočí přímo na svou oběť. Ženy bez domova uvedly fyzickou, ekonomickou formu násilí a také nucení k prostituci ze strany partnera. Partnerskou sexuální formu násilí tedy ženy popisují odlišně od souboru pracovníků. Dále je výpověď obou souborů shodná v tom, že ženy bez domova se stávají oběťmi obchodu v sexuální oblasti. Ženy bez domova však ještě navíc uvedly, že během provozování prostituce se dále

stávají oběťmi výhrůžek zabitím. Oba soubory popsaly institucionální násilí, přičemž se shodly na policejním násilí. Soubor pracovníků dále uvedl hrubost ze strany zdravotníků, kdežto soubor žen bez domova uvedl, že se mimo policejní násilí setkávají ještě s násilím ze strany úřadů a sociálních služeb, kdy jsou k nim pracovníci těchto institucí hrubí. Oba soubory dále shodně vypověděly, že k násilí na ženách bez domova dochází také přímo v bezdomovecké komunitě. Jako konkrétní formy pak pracovníci popsali verbální a fyzické násilí a dále, že v komunitě lidí bez domova dochází ke krádežím. Soubor žen bez domova shodně s pracovníky vypověděl, že zažívají v bezdomovecké komunitě verbální násilí a krádeže, mimo to však také sexuální násilí a setkávají se také s výhrůžkami fyzickým napadením. Oba soubory dále shodně vypověděly, že ženy zažívají násilí ze strany majority, tzv. předsudečné násilí. Soubor pracovníků pak tuto výpověď konkretizoval na verbální formu násilí a záměrnou separaci majority od žen bez domova. Soubor žen ještě mimo zmíněné uvedl, že ze strany majority zažívá také sexuální obtěžování, fyzické a sexuální násilí, krádeže, psychické násilí ve formě vydírání a zastrašování a také, že se stávají oběťmi podvodného jednání. Soubor pracovníků dále vypověděl, že ženy bez domova zažívají násilí také ze strany svých přátel a známých, což může být v souboru žen bez domova zahrnuto ve skupině bezdomovecké komunity, ve které se ženy pohybují a kde mají také své přátele.

Tabulka č. 6: Formy násilí: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Sociální pracovníci/kurátoři	Ženy bez domova
Partnerské násilí (fyzické, ekonomické, psychické, sexuální)	Partnerské násilí (fyzické, ekonomické, nucení k prostituci)
Obchod s lidmi (nucení k prostituci)	Obchod s lidmi (nucení k prostituci, výhrůžky zabitím)
Policejní násilí	Policejní násilí, násilí úřadů a sociálních služeb
Násilí ze strany zdravotníků	
Násilí v bezdomovecké komunitě (verbální, fyzické, krádeže)	Násilí v bezdomovecké komunitě (sexuální násilí, krádeže, verbální, výhrůžky fyzickým napadením)
Předsudečné násilí (verbální, záměrná separace)	Předsudečné násilí (sexuální obtěžování, fyzické, verbální, sexuální násilí, krádeže, záměrná separace, vydírání,

	zastařování, podvodné jednání)
Násilí ze strany přátel/známých	

Zdroj: Vlastní

5.9.2 *Reakce na násilí a jeho prožívání oběťmi násilí*

Výpovědi zkoumaných souborů na otázky, jak ženy bez domova na násilí reagují či jak jej prožívají, byly zcela odlišné. Soubor pracovníků vypovídal spíše, jak ženy bez domova nahlíží na násilí z dlouhodobější perspektivy, kdežto soubor žen bez domova hovořil spíše o konkrétních emocích, které prožité násilí provázely. Pracovníci vypověděli, že si ženy často neuvědomují, že se jedná o násilí, pokud se odehrává v sexuální oblasti. Dále také, že jsou ženy často přesvědčené, že násilí, které je na nich pácháno, je oprávněné, a že si ho samy zasloužily. Pracovníci dále uváděli, že ženy bez domova vnímají násilí vůči své osobě jako normu, se kterou se ztotožňují. Dle pracovníků ženy bez domova násilí často bagatelizují či podceňují. Některé ženy se snaží omluvit násilné chování partnera. Pracovníci se ale také setkali s únikovými reakcemi ze strany žen, kdy se ženy chtěly před násilníkem ukrýt např. v některém ze sociálních zařízení. Pracovníci dále uváděli, že některé ženy mají strach z mladších žen v bezdomovecké komunitě, které jsou na starší ženy vulgární či se k nim chovají neuctivě. Pracovníci také uvedli, že se ženy obávají mužů, kteří navštěvují stejné sociální služby jako ony. Dle pracovníků mají některé ženy velké obavy z potenciálního znásilnění nebo z toho, že by se znásilnění mohlo opakovat.

Ženy bez domova pak vypověděly, že na vzniklou násilnou situaci reagovaly voláním o pomoc nebo se agresorovi začaly verbálně bránit. Ženy bez domova také uvedly, že se v některých případech násilí zcela podvolily. Některé ženy bez domova se záměrně vyhýbají místům, které by pro ně mohly být nebezpečné. Další reakcí žen na prožité násilí je snaha na takovou situaci zapomenou a zcela ji ze svých vzpomínek vytěsnit. Ženy bez domova mnohdy považují samy sebe za více ohrožené než muže bez domova. Pokud žena bez domova již prožila násilný incident, má obavu, aby se situace neopakovala. Některé ženy mají obavu nocovat venku nebo se venku pohybovat ve večerních hodinách. Ženy dále uvedly, že mají strach z fyzického napadení policií.

Po prožitém násilí ženy uvedly, že měly pocit vlastního pochybení a lítosti. Některé ženy byly po napadení zcela bez reakce, neboť byly v šoku, cítily se bezmocné, zoufalé a ponížené. Ženy bez domova mají také mnohdy po násilném incidentu obavu z průběhu policejního vyšetřování.

Tabulka č. 7: Reakce na násilí a jeho prožívání ze strany žen bez domova: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Sociální pracovníci/kurátoři	Ženy bez domova
Neuvědomování si sexuálního násilí	
Oprávněnost násilí	
Násilí jako norma	
Strach z mladších žen v bezdomovecké komunitě	
Strach z mužů využívající stejné sociální služby jako ženy bez domova	
Obava ze znásilnění	
Bagatelizace násilí	
Omlouvání chování násilníka	
Úkryt před násilníkem	
	Volání o pomoc
	Verbální obrana
	Podvolení se násilí
	Bez reakce – pocity šoku, zoufalství, bezmoci
	Strach s fyzického napadení policií
	Pocity ponížení
	Pocity lítosti a vlastního pochybení
	Vyhýbání se nebezpečným místům
	Obava z nocování venku a pohybu na ulici ve večerních hodinách
	Strach z opakovaného napadení
	Snaha vytěsnit vzpomínky na prožité násilí

	Subjektivní vnímání většího ohrožení ženy než muže
	Obavy z průběhu policejního vyšetřování

Zdroj: Vlastní

5.9.3 *Vlivy/spouštěče násilí*

Při zjišťování vlivů/spouštěčů násilí u zkoumaných skupin oba soubory uvedly, že vliv na vznik násilných incidentů mají návykové látky. Pracovníci dále uvedli, že spouštěčem násilí bývá psychiatrické onemocnění dané ženy bez domova, na které je násilí páčáno či její provokativní chování. Dále pracovníci uvedli jako spouštěč násilí žárlivost partnera či snahu ženy bez domova v komunitě lidí bez domova získat nějakou výhodu ve vlastní prospěch.

Ženy bez domova pak uvedly, že vliv na vznik násilí má zima, v důsledku které se ženy snaží hledat místo, kde by se mohly zahřát, čímž se mohou snadněji dostat do situací, které jsou pro ně potenciálně nebezpečné. Ženy bez domova dále uvedly, že určitým spouštěčem násilí je, pokud je žena viditelně slabá a zranitelná. Také pokud se žena snaží sehnat místo, kde by mohla bydlet, dostává se mnohdy do potenciálně nebezpečných situací, neboť jí bydlení často nabídne osoba, která se snaží využít její zranitelnosti a ona se tak stane obětí podvodného jednání. Dalším spouštěčem násilí pro ženy bez domova představuje absence rodinných vztahů. Žena tak nemá stabilní zázemí a bývá vystavena nebezpečí násilných incidentů na ulici či v partnerských vztazích. Žena, která si přivydělávala prostitucí, uvedla, že spouštěčem násilí byl okamžik, kdy zákazník začal vyžadovat bezplatné sexuální služby. Pokud žena odmítla sexuální služby poskytnout zdarma, stala se terčem fyzických útoků či vyhrožování. Pokud ženy zatajily svůj příjem před svým partnerem, byl to další důvod, proč je partner napadl.

Tabulka č. 8: Vlivy/spouštěče násilí: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Sociální pracovníci/kurátoři	Ženy bez domova
Návykové látky	Návykové látky
Psychiatrické onemocnění ženy	
Provokativní chování žen	
Žárlivost partnera	

Snaha ženy o vlastní prospěch	
	Zima
	Zranitelná oběť
	Nabídka bydlení
	Absence rodinných vztahů
	Požadavek bezplatných sexuálních služeb
	Zatajení příjmu před partnerem

Zdroj: Vlastní

5.9.4 Způsoby řešení násilí

Sociální pracovníci uvedli tři způsoby, jak ženy bez domova řešily násilí, které na nich bylo spácháno. V případě, že se jednalo o partnerské násilí, zvolily ženy dle sociálních pracovníků odchod od násilného partnera nebo násilí řešily s policií či sociálním pracovníkem/kurátorem.

Ženy bez domova uvedly také několik dalších způsobů, jakým násilí řešily. Krom výše uvedeného dále použily prvky sebeobrany, čímž ochránily samy sebe. Pokud se jednalo o neznámého pachatele, bylo řešení vždy komplikované, i když se rozhodly situaci řešit s policií, neboť vyšetřování bylo většinou zastaveno. Mnohdy ženy prožité násilí řešily s přáteli, kterým se svěřily či našly pomoc mezi lidmi v bezdomovecké komunitě. V mnoha případech však ženy bez domova násilí vůbec neřešily.

Tabulka č. 9: Způsoby řešení násilí: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Sociální pracovníci/kurátoři	Ženy bez domova
Odchod od násilného partnera	Odchod od násilného partnera
Policie/právní cesta řešení	Policie/právní cesta řešení
Sociální pracovník/kurátor	NNO – sociální pracovník, psycholog
	Neznámý pachatel
	Užití sebeobrany
	Přátelé
	Komunita lidí bez domova
	Neřešení násilí

Zdroj: Vlastní

5.9.5 *Bariéry řešení násilí*

5.9.5.1 *Bariéry na straně žen bez domova*

Zkoumaná skupina sociálních pracovníků/kurátorů vypověděla, že mezi překážky, které ženám brání násilí začít řešit či úspěšně vyřešit patří faktory jako je důraz na vlastní pověst v komunitě. Pracovníci se domnívají, že ženy bez domova chtějí zůstat v komunitě lidí bez domova. V případě, že by však násilí začaly řešit, mohly by být považovány za „udavače“ a bezdomovecká komunita by ji za to mohla odsoudit. Další bariérou, která dle pracovníků ženám brání násilí řešit je skutečnost, že ženy bez domova řešení násilí odkládají na pozdější dobu či na dobu neurčitou. Pracovníci dále uvedly, že ženy bez domova se soustředí především na uspokojování svých aktuálních potřeb, v důsledku čehož dochází k již zmíněnému odkládání řešení násilí, tedy vyhledání osoby či instituce, která by jim s násilím mohla pomoci. Někdy se na neřešení násilí podílí patologická osobnost oběti. V případě, že žena bez domova, oběť násilí užívá drogy či jiné návykové látky, může mít dojem, že nemá právo násilí začít s někým řešit, neboť sama není zcela bezproblémová či nepůsobí důvěryhodně. Pokud od násilného incidentu uplynulo delší časové období, žena bez domova má dle pracovníků menší motivaci násilí řešit. Pracovníci se také domnívají, že ženy bez domova se snaží vyhýbat oficiálním úřadům a institucím, což je další překážkou v řešení násilí, neboť pomoc s řešením násilí ženy nejčastěji naleznou právě v oficiálně ustavených institucích, ať už úřadech, na policii či v neziskových organizacích. Sociální pracovníci se dále domnívají, že překážkou v řešení násilí na straně žen je skutečnost, že ženy bez domova nevěří, že by jim někdo s násilím mohl pomoci, což potvrzují i ženy bez domova samotné. Dále pracovníci uvedli, že ženám v řešení brání vztah, který mají k pachateli násilí. Dále také strach z policie. Strach z policie jako bariéru v řešení násilí potvrdily také ženy bez domova. V případě, že se jedná o partnerské násilí, je dle pracovníků pro ženy bariérou pocit, že partner poskytuje ženám ochranu před potenciálním násilím z vnějšku. Dle pracovníků ženy násilí neřeší také z důvodu, že se bojí, že by na ulici zůstaly zcela samy. Pracovníci se také domnívají, že ženy bez domova řeší na ulici příliš mnoho problémů a násilí je jen jedním z nich. Tento fakt snižuje chuť a motivaci násilí začít řešit. Pracovníci dále uvedli, že ženy věří ve změnu násilníka, pokud se jedná o partnera ženy, a proto násilí také mnohdy neřeší. Když už se ženy dle pracovníků rozhodnou násilí začít řešit, mají mnohdy potíže dokončit jednotlivé záležitosti, které k řešení násilí vedou. Ženy by při řešení násilí byly mnohdy nuceny změnit místo svého pobytu, což nejsou ochotny udělat, proto se také nedaří násilí na nich zabránit. Pracovníci uváděli, že další bariérou v řešení na straně žen je strach ze msty

agresora. Tento předpoklad se shodoval také s výpověďmi žen bez domova. Pracovníci se domnívají, že ženy bez domova se za bezdomovectví stydí a pokud by přišly násilí řešit, musely by odhalit svůj sociální status. Násilí na ženách bez domova se mnohdy nedaří vyřešit, neboť ženy se i po snaze násilí řešit a dočasným odchodem z bezdomovecké komunity vrací do násilného prostředí. Je tedy pravděpodobné, že pachatel násilí se může změnit, ale oběť zůstane stejná. Dle pracovníků mají ženy bez domova mnohdy ostych požádat někoho o pomoc, neboť se za prožité násilí stydí.

Dle žen bez domova mezi další bariéry v řešení násilí, které nebyly uvedeny výše, patří předpoklad, že se k nim lidé, kteří by jim měli pomoci, budou chovat příliš soucitně, což ženy bez domova nechtějí. Další bariérou pro ženy bez domova je absence sociální opory. Ženy mnohdy nemají žádnou přítelkyni či blízkého člověka, kterému by se s násilím mohly svěřit. Ženy se obávají, že jim zkušenost s prožitým násilím nebude nikdo věřit, proto mnohdy ani nezkoušejí pomoc vyhledat. Oběti násilí se za prožité násilí velmi stydí a samy nevědí, jak se s násilným incidentem vypořádat. Mnohdy ženy bez domova mají pocit, že nemají dostatek sil na to, aby někoho oslovili s prosbou o pomoc a násilí začaly jakkoliv řešit. Ženy nedisponují finančními prostředky, aby mohly někam pravidelně dojíždět a na řešení násilí spolupracovat. Další bariérou v řešení násilí pro ženy bez domova představuje fakt, že pro prokázání násilí, které na nich bylo spácháno, nemají dostatek důkazů. Prokazování je tak velmi komplikované s nejistým výsledkem.

Tabulka č. 10: Bariéry řešení násilí na straně žen bez domova: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Sociální pracovníci/kurátoři	Ženy bez domova
Důraz na vlastní pověst v komunitě	
Osobnost oběti (patologický způsob života)	
Odkládání řešení násilí	
Uspokojování aktuálních potřeb	
Časový odstup od násilného incidentu	
Vyhýbání se institucím/úřadům	
Nedůvěra oběti v řešení násilí	Nedůvěra v řešení násilí
Blízký vztah k násilníkovi	

Strach z policie	Strach z policie
Ochrana oběti agresorem před vnějším ohrožením (partnerské násilí)	
Obava ze samoty	
Mnohočetnost problémů	
Návrat k násilníkovi (důvěru jeho změnu)	
Potíže s dokončením řešení násilí	
Neochota oběti měnit místo pobytu	
Strach ze msty agresora	Strach ze msty
Pocity studu za bezdomovectví	
Návrat oběti do násilného prostředí	
Stud oběti za prožité násilí	Pocity studu, ponížení a bezmoci
	Očekávání soucitu
	Absence sociální opory
	Obava z nedůvěryhodnosti oběti násilí
	Nedostatek sil k řešení
	Nedostatek finančních prostředků
	Nedostatek/absence důkazů

Zdroj: Vlastní

5.9.5.2 Vnější bariéry řešení násilí

Dle sociálních pracovníků/kurátorů mezi vnější bariéry, které ženám bez domova brání násilí úspěšně řešit je fakt, že většina služeb pro lidi bez domova je společných pro ženy i pro muže. Ženy tak mají ostych služby využívat, neboť mají z mužů, kteří služby také využívají strach. Také neinformovanost žen bez domova o poskytovaných službách je dle pracovníků překážka, proč ženy násilí neřeší, neboť ženy nevědí, s kým a kde by o násilí mohly hovořit. Další bariérou v řešení násilí je nedostatečnost sociální práce, neboť k účinnému řešení násilí je dle pracovníků zapotřebí multidisciplinárnost týmu, který by řešil nepříznivou situaci žen bez domova komplexně. Pokud násilí na ženách bez domova proběhlo již v dávné minulosti, je to dle pracovníků další překážka, která ženám brání násilí řešit či o něm hovořit. S delším časovým odstupem od násilného incidentu totiž klesá motivace žen

tyto incidenty řešit. Nedostatečná kapacita služeb je také důvodem, proč ženy násilí neřeší, což potvrzují i samy ženy bez domova. Ženy bez domova se také domnívají, že jsou ve službách příliš dlouhé čekací lhůty, ženy tak mají ztížený přístup k pomoci a na bezprostřední řešení po proběhlém incidentu musejí vyčkávat delší dobu, než se jim bude nějaký pracovník ve službách věnovat.

Dle pracovníků další překážka v řešení násilí stojí na straně rodiny ženy bez domova. Rodiny ženám často kladou podmínky, za jakých můžou u rodiny přebývat. Tyto podmínky jsou pro ženy však často nepřijatelné, a proto raději dále volí život na ulici, který však pro ně představuje bezpečnostní riziko. Jak pracovníci, tak ženy bez domova se shodují, že překážkou v řešení násilí je přístup policie, která k řešení násilí přistupuje mnohdy velmi pasivně a násilné incidenty dostatečně neprošetřuje. K přístupu policie se dle pracovníků váže také retraumatizace oběti, ke které dochází při vyšetřování. Mnohdy se stává, že policie nařkne ženu bez domova, že násilí vyprovokovala či si za násilí může sama nebo policie při výslechu oběti volí takové otázky, které vedou k sekundární viktimizaci oběti. Dle pracovníků chybí v ČR služby, které jsou určeny pouze ženám a specializují se na problematiku násilí na ženách. Pokud už tyto služby existují, nejsou mnohdy určeny ženám bez domova a jejich kapacita není opět dostatečná. Dle pracovníků ženám bez domova chybí bezpečné prostředí, kam by se mohly uchýlit a násilí tak předejít. S tím souvisí také obtížný přístup k bydlení, který lidé bez domova obecně mají. Dle pracovníků je také absence rodinných vztahů překážkou v řešení násilí, ženy tak ztrácí možnost uchýlit se k rodině, která by je mohla před působením dalšího násilí ochránit.

Ženy bez domova mají dle pracovníků bariéry v oblasti komunikace, což stěžuje práci na řešení násilí a jeho účinné řešení. Ženy bez domova často nerozumí pracovníkům, jaké informace od žen žádají nebo jaký postup by ženy v řešení měly zvolit. Ženy bez domova pak naopak uvádějí, že jsou to právě aktéři pomoci, kteří nemají dostatečné informace o možnostech řešení násilí.

Často jim tedy neumí adekvátně poradit, co by v dané situaci, kdy prožily násilí, měly nebo mohly dělat. Ženy bez domova také uvedly, že pracovníci se k nim mnohdy nechovají slušně, jsou na ně hrubí, čímž ženy bez domova ztrácejí motivaci s danou osobou o násilí hovořit.

Tabulka č. 11: Vnější bariéry řešení násilí: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Sociální pracovníci/kurátoři	Ženy bez domova
Společné sociální služby pro ženy i pro muže	
Neinformovanost žen o poskytovaných službách	Nedostatečná informovanost o možnostech řešení násilí
Nedostatečnost sociální práce	
Násilí proběhlé v dávné minulosti	
Nedostatečná kapacita služeb	Nedostatečná kapacita a množství služeb
Kladení podmínek pomoci ze strany rodiny	
Pasivní přístup policie k řešení násilí	Laxní přístup policie
Retraumatizace oběti při řešení násilí	
Absence specializovaných služeb	
Absence bezpečného prostředí	
Překážky v získání bydlení	
Absence rodinných vazeb	
Komunikační bariéra	
	Neinformovanost aktérů pomoci o způsobech řešení násilí
	Dlouhé čekací lhůty v sociálních službách
	Hrubost pracovníků

Zdroj: Vlastní

5.9.6 Optimální pomoc

Dle pracovníků by bylo vhodné pro účinnější řešení násilí na ženách bez domova zřizovat služby, které jsou určeny pouze pro ženy. Tuto tezi vyjádřily i ženy bez domova. Všechny typy služeb by současně dle pracovníků neměly být přítomny na jednom místě, neboť to ženu udržuje v pasivním přístupu změny své nepříznivé situace. Další vhodné opatření je dle pracovníků zapojení multidisciplinárních týmů do řešení násilí na ženách bez domova. Podobnou představu měly také ženy bez domova, které by uvítaly možnost spolupracovat s psychologem. Obě ze zkoumaných skupin se shodly na tom, že je potřeba předcházet vzniku bezdomovectví. Ženy vidí řešení v prevenci pobytu na ulici, což nemusí nutně znamenat prevence bezdomovectví, ale může to souviset např. s dostatečnou pobytovou kapacitou služeb, kam by se ženy mohly uchýlit, a které by tak sloužily také jako prevence před faktickým pobytem na ulici. Pracovníci dále vidí jako účinné opatření v řešení násilí na ženách bez domova informovat sociální pracovníky o aktuálně poskytovaných službách, mít dostupné 24 hodinovou krizovou službu, kterou by ženy v případě potřeby mohly kdykoliv navštívit. Další účinné opatření, v řešení násilí na ženách bez domova, pracovníci vidí v komplexním přístupu k ženám bez domova při řešení násilí, neboť řešení násilí je mnohdy provázané s dalšími oblastmi života, které je nezbytné řešit současně. Vhodným nástrojem v řešení násilí je dle pracovníků také prosazování vhodných legislativních opatření, která by přispívala k lepšímu přístupu k obětem násilí. Zásadní změnou v řešení násilí by měl být přístup úředníků a policie k ženám bez domova, neboť právě tyto osoby se často dopouštějí sekundární viktimizace, čímž ženy ztrácí motivaci případně opakující se násilí řešit. Vhodným opatřením, dle pracovníků, by bylo poskytnutí ženám bez domova zázemí, kde by se cítily bezpečně. Toto bezpečné zázemí pak může mít více podob, ať už je to pobytová sociální služba či jiné ubytovací zařízení. Důležitá je dle pracovníků také přítomnost sociální opory v životech žen, neboť zdravé vztahy mohou sloužit jednak jako prevence bezdomovectví a také jako účinná ochrana před potenciálním či již prožitým násilím.

Pracovníci se také domnívají, že osvětová činnost je nástroj, jak ženám v oblasti násilí vhodně pomoci. Prostupnost služeb, kdy žena bez domova bude zachycena třeba přímo na ulici a skrze jednu organizaci či kooperaci více institucí se bude moci dostat do pobytového zařízení, kde s ní bude komplexně pracováno, je dle pracovníků také nástroj, jak ženu uchránit před dalším potenciálním násilím či jak pomoci ženě účinně násilí řešit či o něm alespoň hovořit. Ženy bez domova se pak domnívají, že by jim při řešení násilí mohly pomoci různé obranné/ochranné pomůcky, které by jim pomohly se v násilných situacích bránit.

Tabulka č. 12: Optimální pomoc: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Sociální pracovníci/kurátoři	Ženy bez domova
Zřizování služeb pouze pro ženy	Specializované služby pouze pro ženy
Zapojení do řešení násilí multidisciplinární týmy včetně psychologa	Mít k dispozici psychickou podporu
Prevence bezdomovectví	Prevence pobytu na ulici
Informovat sociální pracovníky o aktuálně poskytovaných službách	
Dostupná 24 hodinová krizová služba	
Komplexní přístup k ženám bez domova při řešení násilí	
Nastavování vhodných legislativních opatření	
Vstřícný přístup úředníků a policie k ženám bez domova	
Poskytnout ženám bez domova bezpečné zázemí	
Přítomnost sociální opory v životech žen bez domova	
Šířit osvětovou činnost	
Zajistit dostatečnou prostupnost služeb	
Nekumulovat všechny sociální služby na jednom místě	
	Ochranné/obránné pomůcky

Zdroj: Vlastní

5.10 Diskuse

Při porovnání obou zkoumaných souborů došlo ke zjištění, že pracovníci, kteří se dostávají do kontaktu s ženami bez domova, které jsou ohroženy násilím, mají poměrně dobře zmapovanou problematiku ženského bezdomovectví. Určité rezervy však u pracovníků vnímám v oblasti znalosti problematiky násilí na ženách bez domova, které má svá specifika, na rozdíl od „běžné populace“ žen, na kterých je násilí páčáno. V oblasti forem násilí páchaného na ženách bez domova si je soubor pracovníků vědom téměř všech podob násilí, které uvedly také ženy bez domova. Pracovníci však vnímají násilí, které se na ženách bez domova dopouští majorita, v užším rozsahu, než ženy bez domova skutečně zažívají. Kromě verbálního násilí a záměrné separace od žen bez domova, které pracovníci uvedli, se ženy ze strany komunity setkávají ještě se sexuálním obtěžováním, sexuálním násilím, fyzickým násilím, krádežemi, vydíráním, zastrašováním a podvodným jednáním. Podvodné jednání je také jev, který neuvádí žádná dostupná literatura zabývající se násilím na ženách bez domova. Jelikož jsou však ženy bez domova velmi zranitelnou populací, je potřeba této formě násilí věnovat větší pozornost. Pracovníci také neregistrují, že násilí na ženách bez domova bývá páčáno také ze strany různých institucí, což znamená, že násilného chování se na ženách mohou dopouštět i oni sami.

Pracovníci dle získaných dat příliš nereflektují emoce obětí při prožívaném násilí. Z výpovědí pracovníků jsem měla dojem, že k reakcím a prožívání obětí násilí přistupují spíše předsudečné a mají bagatelizující postoje. Zatímco ženy bez domova uváděly prožitky plné strachu a způsob, jakým v násilné situaci reagovaly. Tato nevědomost pracovníků zřejmě vychází z domněnek, které o ženách bez domova, jakožto obětech násilí, mají. Z tohoto soudím, že pracovníci nemají dostatek osobních zkušeností s touto problematikou. Nedaří se jim s ženami bez domova hovořit o násilí, a o tom, co ženy prožívají otevřeně. Za spouštěče, ovlivňující vznik násilí na ženách bez domova, pracovníci označili spíše chování ženy, zatímco samy oběti násilí uvedly spíše vnější okolnosti, které je dostaly do situace, která vyústila v násilné chování někoho z jejich okolí.

V otázce, týkající se řešení násilí ze strany obětí, pracovníci většinou uvedli pouze tři způsoby, jakým ženy bez domova násilí běžně řeší, a to skrze policii, sociální služby či odchodem od partnera, což ve svých výpovědích potvrdily i ženy bez domova. Další způsob, jak násilí řešit však hledají často také ve svém okolí, mezi přáteli a lidmi z bezdomovecké komunity. Pokud se jedná o neznámého pachatele, řešení právní cestou není mnohdy možné, což je také důvod, proč k řešení násilí nedochází. Někdy ženy násilí řeší aktivním způsobem, kdy se snaží samy fyzicky bránit a předejít tak vážnému zranění. Oběti násilí z řad žen bez domova však mnohdy násilí s nikým neřeší, což je také zřejmě důvod, proč tuto variantu pracovníci ve svých výpovědích nereflektovali, neboť se setkávají jen s ženami, které se rozhodly začít násilí řešit s někým z oficiální institucionální sítě.

Výpovědi obou souborů ohledně překážek na straně žen, které jim brání násilí úspěšně řešit, byly shodné v oblasti, že ženy nevěří, že je možné násilí vůbec nějakým způsobem řešit, dále strach žen z policie a ze msty agresora a stud za prožité násilí. Za zásadní problém vnímám překážku, kterou je strach z policie, neboť policie, jakožto represivní orgán může být mnohdy při řešení násilí nápomocná nejvíce, pokud však ženy mají strach se na policii obrátit a požádat ji o pomoc, šance na právní řešení násilí je velmi omezena. V dalších oblastech výpovědí, které byly v obou souborech shodné, vnímám jako příležitost, kde se dá situace měnit, neboť by často stačilo, aby žena navázala důvěryhodný vztah s pracovníkem, který jí může poskytnout podporu a pomoc při řešení násilí. Ženy samy uvedly, že mnohdy nemají dostatek sil, aby násilí řešily. Je tedy nasnadě, aby u celého procesu byla přítomna jedna osoba, na kterou se může oběť násilí kdykoliv obrátit. V oblasti vnějších bariér bránících řešení násilí se oba zkoumané soubory shodly na tom, že ženy nejsou dostatečně informované o možnostech řešení násilí, což může také znamenat, že nevědí, kde si o pomoc říci. Ženy samy však uvedly, že mají pocit, že mnohdy ani pracovníci služeb nemají představu, jak by se při řešení násilí mělo postupovat.

Také nedostatečnou kapacitu služeb vnímají oba soubory za problematickou. Také v této oblasti bych viděla potenciál ke změně, např. ve vzdělávání pracovníků a navyšování kapacit poskytovaných služeb. Ženy bez domova se setkávají s hrubostí pracovníků ve službách, což je další překážka, která brání násilí řešit. V této oblasti by však opět mohlo být nápomocno vzdělávání pracovníků a nácvik asertivity.

Optimální pomoc pro oba zkoumané soubory spočívá v oddělených službách, zvláště pro ženy a zvláště pro muže, dále v zajištění psychologické pomoci obětem násilí a prevenci vzniku bezdomovectví či pobytu na ulici, což předpokládá mít dostatečnou kapacitu pobytových služeb pro ženy bez domova.

Z výše uvedeného bych shrnula několik závěrů a doporučila, jak dále tyto jednotlivosti řešit.

Ženy bez domova se mimo formy násilí, které jsou uvedeny v teoretické části práce, stávají oběťmi také podvodného jednání, o čemž se nyní příliš nehovoří. Při práci s ženami bez domova tedy doporučuji apelovat také na tento aspekt a hovořit s ženami o rizicích podvodného jednání. Jelikož ženy často nemají představu, s kým a jakým způsobem by mohly násilí řešit, dle mého názoru by bylo vhodné ženy bez domova vyhledávat v jejich přirozeném prostředí a agendu násilí s nimi nastolovat. Vhodným opatřením by bylo také vzdělávat pracovníky v oblasti řešení násilí, neboť ani oni mnohdy nemají jasnou představu, jaké možnosti v řešení násilí mají. Za další vhodné opatření vnímám zřizování multidisciplinárních týmů v rámci jednotlivých služeb, které budou přistupovat k řešení nepříznivé situací žen bez domova komplexně. Mezi zásadní opatření v řešení násilí na ženách bez domova patří prevence bezdomovectví, neboť pouze tak lze předejít většině případů, kdy se žena bez domova stane obětí některé z forem násilí. K tomuto patří také mít v ČR dostatečné množství a kapacitu sociálních služeb, které budou nejlépe určeny pouze ženám bez domova. Vhodné je, aby bylo dostupné také dostatečné množství krizových pobytových služeb, které by byly schopny zajistit provoz 24h/denně, a také, aby ve službách byla zavedena koncepce dostupného bydlení a žena bez domova se tak mohla v krátké době dostat z ulice do pobytové sociální služby, kde s ní bude o problematice násilí hovořeno.

Násilí na ženách bez domova je jedním z průvodních jevů bezdomovectví a řešení bezdomovectví je často způsobem, jak násilí na ženách bez domova řešit. Faktem je, že se tomuto tématu však nevěnuje přílišná pozornost ani v oficiálních dokumentech, jako je Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 (Úřad vlády ČR, 2013). Vnímám potřebu reagovat na násilí v celém kontextu bezdomovectví a přizpůsobovat tomuto tématu také diskuzi o ukončování bezdomovectví, která nyní v ČR probíhá.

6 Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké jsou bariéry a předpoklady řešení násilí na ženách bez domova. V rámci hlavního cíle byly stanoveny dílčí cíle, jejichž účelem bylo zjistit, jaké formy násilí jsou na ženách bez domova páčány. Tento dílčí cíl sloužil k ověření dosud známých forem, které jsou uvedeny v teoretické části práce a k jejich rozšíření o další kategorie. Dalším dílčím cílem bylo zjistit, zda a jakým způsobem ženy bez domova násilí řeší a kdo nebo co jim v řešení násilí pomáhá. Posledním z dílčích cílů bylo zjistit, jaká je optimální forma pomoci při řešení násilí.

Výzkum byl realizován na dvou zkoumaných souborech, jedním z nich byli sociální pracovníci/kurátoři ze tří měst ČR: Prahy, Brna a Olomouce. Druhým zkoumaným souborem byly ženy bez domova. Výzkum je kvalitativního charakteru a byl veden formou polostrukturovaných rozhovorů. V závěru výzkumu došlo k porovnání dat obou zkoumaných souborů, z nichž autorka vyvozuje závěry a doporučení pro úspěšné řešení násilí na ženách bez domova, kterými jsou:

- Hovořit s ženami bez domova o hrozbách podvodného jednání, což je jedna z forem násilí, které jsou ženy bez domova vystaveny.
- Vzdělávat pracovníky v oblasti možnostech řešení násilí a informovat je o dostupných poskytovaných službách.
- V rámci jednotlivých služeb zřizovat multidisciplinární týmy, které budou na ženě bez domova uplatňovat komplexní přístup a podílet se tak na řešení dílčích problémů bezdomovectví, kterým je i násilí.
- Ukončovat bezdomovectví a předcházet bezdomovectví.
- Rozšiřovat množství a kapacitu sociálních služeb určených speciálně ženám bez domova. K těmto službám patří také dostatek krizových pobytových zařízení, které budou dostupné 24h/denně a zřizovat prostupné bydlení tak, aby se žena bez domova byla schopná v krátké době dostat do některého z ubytovacích zařízení, kde s ní bude dále pracováno na řešení její nepříznivé situace. K tomuto se váže také potřeba návazného bydlení po opuštění zařízení sociálních služeb.

Domnívám se, že stanoveného cíle bylo v rámci diplomové práce dosaženo. Došlo také k rozšíření forem násilí páchané na ženách bez domova, které jsou uvedeny v teoretické části práce o další formu, kterou je podvodné jednání.

Hlavním přínosem výzkumu je identifikace bariér, které ženám bez domova brání násilí úspěšně řešit a identifikace opatření, které k úspěšnému řešení násilí přispívají. Domnívám se však, že by bylo vhodné fenomén násilí na ženách bez domova dále zkoumat.

V rámci výzkumu se však autorka setkala i s určitými omezeními, kterými byl především přístup k respondentkám z řad žen bez domova. Autorka v minulosti působila jako sociální pracovníce pracující s cílovou skupinou žen bez domova, některé respondentky tedy byly ochotny poskytnout rozhovor pouze na základě osobní zkušenosti s autorkou. Spolupráce s dalšími potenciálními respondentkami, které neměly s autorkou osobní zkušenost, byla značně problematická, neboť tyto ženy odmítaly rozhovor autorce poskytnout. Navazování kontaktu tedy muselo ve většině případů proběhnout na základě zprostředkovaného kontaktu skrze sociální pracovníky/sociální kurátory.

Dalším značným omezením je fakt, že mezi respondentky z řad žen bez domova byly zahrnuty pouze ty, které nějakým způsobem využívají některou ze sociálních služeb. Studie tedy nezahrnuje ženy bez domova, které se nachází mimo veškerou evidenci. Je velmi pravděpodobné, že ženy, které nemají přístup k sociálním službám či tyto služby nevyužívají, přistupují k řešení násilí zcela odlišně.

7 Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

Budinová, A. *Rizika chudoby žen postižených domácím násilím a jejich děti*. Praha: ProFem, 2012. ISBN: 978-80-904564-2-6.

Haasová, J. *Jak se žije na ulici – zjevné bezdomovectví*. Sborník z konference, 2010a. ISBN 987-80-254-8895-9.

Haasová, J. *Specifika žen mezi lidmi bez domova*. Sborník z konference. Olomouc. Charita Olomouc, 2010b. ISBN – 978-80-254-7561-4.

Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

Hetmáňková, R. *Zpátky ze dna: Zaostrěno na ženy*. Výzkumná zpráva. Praha: Jako doma, 2013.

Híml, P. *Zrození vagabunda: Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-917-3.

Hradecký, I. a kol. *Definice a typologie bezdomovství: zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR*. Praha: DESTINY, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

Hradecký, I., Hradecká, V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.

Chmelík, J. a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6.

In IUSTITIA, o. p. s. *Zpráva o násilí z nenávisti v České republice v roce 2014*. Praha, 2015. ISBN 978-80-906203-0-8

- Koldinská, K. Sociální právo. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7179-620-6.
- Kotous, J., Munková, G., Štefko, M. *Obecné otázky sociální politiky*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013. ISBN 978-80-87439-08-1.
- Marek, J., Strnad, A., Hotovcová, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.
- Mareš, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-61-3.
- Pikálková, S. (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká repulika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. ISBN 80-7330-054-0.
- Pikálková, S., Podaná, Z., Buriánek, J. *Ženy jako oběti partnerského násilí*. Sociologická perspektiva. Praha: SLON, 2015. ISBN 978-80-7419-189-3.
- Pleace, N. *Evropská příručka Bydlení především*. Úřad vlády ČR – Sekce pro lidská práva. Praha: Úřad vlády, 2017. ISBN 978-80-7440-159-6.
- Průdková, T., Novotný, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
- Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2.
- Šivlová, K., Mikulášek, O. *Specifika žen mezi lidmi bez domova*. Sborník z konference. Olomouc. Charita Olomouc, 2010. ISBN – 978-80-254-7561-4.
- Štěchová, M., Luptáková, M., Kopoldová, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. Závěrečná zpráva*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4.

Švaříček, R., Šedřová, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Tomeš, I. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. – Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-868-5.

Tomeš, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.

Internetové zdroje:

Acorus. *Definice domácího násilí* [on-line]. Acorus. z. ú., pomoc osobám ohroženým domácím násilím 2011 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.acorus.cz/cz/domaci-nasili/info-o-domacim-nasili.html>.

Bílý kruh bezpečí. *Domácí násilí* [on-line]. Nedatováno [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>.

Český statistický úřad. *Obyvatelstvo podle způsobu bydlení. Sčítání lid, domů a bytů* [on-line]. 2011 [cit. 2016-02-26] Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/20551773/17022114.pdf/7ae12161-99b6-4db0-b3dc-630d7f573add?version=1.0>.

Český statistický úřad. *Výsledky sčítání bezdomovců* [on-line]. 2015 [cit. 2016-02-26]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/sldb/vysledky_scitani_bezdomovcu.

EUROSTAT. *Population by housing arrangement and NUTS 2 region* [on-line]. 2011 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>.

Feantsa. *Sharp Rise in Homelessness in Many European Member States* [on-line]. 2014 [cit. 2016-03-07] Dostupné z: [file:///C:/Users/Tereza/Downloads/eoh_press_release%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Tereza/Downloads/eoh_press_release%20(2).pdf).

Feantsa. *The links between violence against women and homelessness* [on-line]. Nedatováno [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: [file:///C:/Users/Tereza/Downloads/vaw_background_paper_final%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Tereza/Downloads/vaw_background_paper_final%20(3).pdf).

Hradecký, I. *Profily bezdomovství v České republice: Proč spí lidé venku*. Tématická zpráva 2005 zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství [on-line]. 2005 [cit. 2016-01-04]. Dostupné z: <http://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/pslvakj05cz.pdf>.

Hronová, M., Vavroňová, M. *Vliv domácího násilí na zdraví žen – obětí násilí a jejich dětí, které jsou svědky násilí v rodině*. Sociologická sonda klientek o. s. ROSA a jejich dětí za rok 2010 [on-line]. 2011 [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: http://rosa-os.cz/wp-content/uploads/2014/05/2010_STATS.pdf.

Hruška, L. a kol. *Analýza a řešení problematiky ubytoven na území SMO v krátkodobém a dlouhodobém horizontu* [on-line]. Proces, Accendo, 2013 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: https://www.ostrava.cz/cs/omeste/aktualne/kampane/kampane/2013_10_31_Ostrava_ubytovny_studie_FINAL.pdf.

In IUSTITIA. *Násilí z nenávisti* [on-line]. Nedatováno [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/nasili-z-nenavisti/>.

Janský, K. *Psychické formy domácího násilí* [on-line]. 2010 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.estranky.cz/clanky/clanky/psychicke-formy-domaciho-nasili.html>.

Jasinski, J. L., Wesely J. K., Mustaine, E., Wright, J.D. *The Experience of Violence in the Lives of Homeless Women: A Research Report* [on-line]. 2005 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/211976.pdf>.

Kolářová, J. *Koho opomijíme? Práce s násilnými osobami bez domova* [on-line]. Jako Doma, 2015 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://jakodoma.org/wp-content/uploads/2015/07/Koho-opom%C3%ADj%C3%ADme-Pr%C3%A1ce-s-n%C3%A1siln%C3%BDmi-osobami-bez-domova.pdf>.

Konopíková, R. a kol. *Výchova, vzdělávání, vztahy. Domácí násilí – Jak ho poznat, kde hledat pomoc, jak mu předcházet* [on-line]. 2012 [cit. 2016-06-25]. Dostupné

z <http://www.azrodina.cz/4937-domaci-nasili-jak-ho-poznat-kde-hledat-pomoc-jak-mu-predchazet>.

Kryl, M. (2002). *Komplexní léčba posttraumatické stresové poruchy*. Psychiatrie pro praxi [on-line]. 2002/1 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2002/01/08.pdf>.

La Strada. *Analýza rizika obchodování s lidmi u žen bez domova* [on-line]. Nedatováno [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: http://www.strada.cz/images/Publikace/Analyza_final-Vyzkum_rizika_obchodovani_s_lidmi_u_zen_bez_domova.pdf.

La Strada. *Obchodování se ženami a nucená prostituce*. Podklady pro prevenční lekce [on-line]. 2006 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: http://www.strada.cz/images/Publikace/sborniky/obchodovani_se_zenami_a_nucena_prostituce.pdf.

Látalová, K., J. Praško, D. Kamarádová, A. Sandoval, D. Jelenová, P. Havlíková a M. Černá. (2014). *Posttraumatická stresová porucha. General Practitioner / Praktický Lekar* [on-line] 2014, 94(4), 172-176 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&an=98651711&scope=site>. ISSN 00326739.

MPSV. *Instruktažní manuál pro sociální a terénní pracovníky. Obchod s lidmi* [on-line]. Praha: Denoc, 2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: [file:///C:/Users/Tereza/Downloads/instr_manual_pro_soci%C3%A1ln%C3%AD_pracovn%C3%ADky%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Tereza/Downloads/instr_manual_pro_soci%C3%A1ln%C3%AD_pracovn%C3%ADky%20(1).pdf).

MPSV. *Průměrný výdělek českých žen je o téměř šest a půl tisíce korun nižší oproti mužům* [on-line]. 2016 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/24473>.

MPSV. *Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností* [on-line]. 2015 [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/24488/Vyhodnoceni_pruzkumu_reseni_bezdomovectvi_v_obcich_s_rozsirenou_pusobnosti.pdf.

MVČR. *Obchod s lidmi – definice* [on-line]. 2015 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-definice.aspx>.

Neate, R. *Scandal of Europe's 11m empty homes. The Guardian* [on-line]. 2014 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/society/2014/feb/23/europe-11m-empty-properties-enough-house-homeless-continent-twice>.

Persefona. *Formy domácího násilí* [on-line]. 2015b [cit. 2016-08-25]. Dostupné z: <http://www.persefona.cz/formy-domaciho-nasili>.

Persefona. *Persefona. Mýty a realita* [on-line]. 2015a [cit. 2016-04-07]. Dostupné [on-line] dne 7. 4. 2016 z <http://www.persefona.cz/myty-a-realita-sexualni-nasili>.

Policie ČR. *Policie ČR. Krátkodobá ochrana – otázky a odpovědi* [on-line]. 2015 [cit. 2016-08-25]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/kratkodoba-ochrana-otazky-a-odpovedi.aspx>.

Stopznasilneni. *Stopznasilneni.cz. Statistiky* [on-line]. 2009 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://stopznasilneni.ecn.cz/cz/znasilneni/statistiky>.

Tesař, M. *Posttraumatická stresová porucha* [on-line]. O psychologii.cz, 2014 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.opsychologii.cz/clanek/46-posttraumaticka-stresova-porucha/>.

Úřad vlády ČR. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020* [on-line]. 2013 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Koncepce-prevence-a-reseni-problematiky-bezdomovectvi-v-CR-do-roku-2020.pdf>.

Wellesley Institute. *Physical and sexual violence rates for homeless many times higher than housed* [on-line]. Canada: Toronto, 2007 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.wellesleyinstitute.com/wp-content/uploads/2011/11/wi-backgroundunder-homeless-violence.pdf>.

Článek v periodiku:

Hetmánková, R. *Ženy bez domova: identita, strategie a bezpečný prostor*. Gender, Equal Opportunities, Research / Gender, Rovne, Prilezitosti, Vyzkum. 2014, Vol. 15 Issue 1, p81-84. 4p. ISSN 1213-0028.

Kodymová, P. *Tuláci, lidé bez domova*. Fórum sociální práce. 2013, č. 1, s. 87-91. ISSN 1804-3070.

Sejbalová, P., Reguli, H. *Specifičnost viktimizace obětí znásilnění*. Psychiatrie pro praxi [online]. 2011; 12(1): 19–21 [cit. 2016-08-20]. Dostupné z <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2011/01/04.pdf>.

Legislativa:

ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. Dostupný také z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62334&fulltext=z~C3~A1kon~20o~20soci~C3~A1ln~C3~ADch~20slu~C5~BEb~C3~A1ch&rpp=15#local-content>.

ČESKO. Zákon č. 273 ze dne 17. července 2008 o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Dostupný také z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=67272&fulltext=z~C3~A1kon~20o~20policii&rpp=15#local-content>.

ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. Dostupný také z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=68040&fulltext=trestn~C3~AD~20z~C3~A1kon~C3~ADk&rpp=15#local-content>.

8 Seznam zkratk

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
ETHOS	Evropská typologie bezdomovectví
FEANTSA	Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
PTSP	Posttraumatická stresová porucha
USA	Spojené státy americké

9 Přílohy

9.1 Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Seznam respondentů z řad sociálních pracovníků/sociálních kurátorů

Tabulka č. 2: Seznam respondentek z řad žen bez domova

Tabulka č. 3: Výpovědi pracovníků: Bariéry v řešení násilí na straně oběti vs. vnější bariéry v řešení

Tabulka č. 4: Výpovědi žen bez domova: Forma prožitého násilí a způsobem jeho řešení

Tabulka č. 5: Výpovědi žen bez domova: Bariéry v řešení násilí na straně oběti vs. vnější bariéry v řešení

Tabulka č. 6: Formy násilí: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Tabulka č. 7: Reakce na násilí a jeho prožívání ze strany žen bez domova: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Tabulka č. 8: Vlivy/spouštěče násilí: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Tabulka č. 9: Způsoby řešení násilí: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Tabulka č. 10: Bariéry řešení násilí na straně žen bez domova: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Tabulka č. 11: Vnější bariéry řešení násilí: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů

Tabulka č. 12: Optimální pomoc: srovnání výpovědí obou zkoumaných souborů